

SZINJÁTSZÓK KÖNYVTÁRA
148

MIKSZÁTH – MESKÓ – VOLLY
SZÉPASSZONY MADARA

NÉPSZAVA

SZÉPASSZONY MADARA

Dalos vígjáték 3 felvonásban

MIKSZÁTH KÁLMÁN
nyomán írta
MESKÓ BARNA

Zenét összeállította és részben szerezte
VOLLY ISTVÁN

NÉPSZAVA
A SZAKSZERVEZETEK ORSZÁGOS TANÁCSA
KÖNYVKIADÓ VÁLLALATA

Szerkesztette
a
NÉPMŰVÉSZETI INTÉZET
és a
SZOT KULTÚR-NEVELÉSI OSZTÁLYA

A jelmezeket
RIMANÓCZY YVONNE
a díszleteket
BÁSTHY ISTVÁN
tervezte.

*A darab zenei anyaga kölcsöndíj ellenében megszerezhető
a Szerzői Jogvédő Hivatal színpadi osztályától,
Budapest, VI., Sztálin út 29.*

Budapest, 1956.

5150 példány – A/5 – 5,25 ív

Felelős kiadó:
a Népszava Könyvkiadó vezetője

Felelős szerkesztő:
F. Rác Kálmán

Műszaki felelős:
Fajkos Margit

Műszaki szerkesztő:
Kútfalvi Oszkárné

3724 Ságvári Nyomda, Budapest.

Fel. vez.: Hermann Lajos.

MIKSZÁTH KÁLMÁN
(1849–1910)

Meskó Barna 1892-ben született Dobsinán. Árvaszéki tisztviselő volt Rimaszombatban és Miskolcon. Hivatala mellett azonban érdeklődését és szabad idejét az irodalom kötötte le. Szórványosan jelentek meg versei, novellái, cikkei először a vidéki, később a fővárosi lapokban, folyóiratokban. A miskolci színház végül alkalmat és lehetőséget nyújtott neki arra, hogy rendszeresen, hivatásszerűen foglalkozzék a drámai irodalommal. Egy évtizeden át a miskolci lapok színházi kritikusa és irodalmi lektora volt. 1938-tól 1945 közepéig a budapesti Nemzeti Színházban dolgozott, mint lektor. Azóta is csak dramaturgiával foglalkozik. Néhány önálló egyfelvonásos színművét még miskolci éveiben az Országos Kamaraszínház játszotta, később már csak dramatizált művei kerültek a színházak és a rádió műsorára.

A „Szépasszony madara” is egy kis Mikszáth-novellának, „A tanácsúr furfangja”-nak dramatizálása, melyet a miskolci Déryné Színház és az Állami Faluszínház játszott sikerrel az elmúlt években.

NÉHÁNY SZÓ A DARABRÓL ÉS A SZEREPEKRŐL

A „Szépasszony madara” megírásának ötletét Mikszáth Kálmán „A tanácsúr furfangja” című rövidke novellája adta. A novellának csak a magja maradt meg, minden egyéb eltér Mikszáthtól. Más a mese, mások az alakok. Itt nem Telekinek, a tanácsúrnak a furfangjáról van szó, mint Mikszáth írásában, hanem egy székely legényéről. Szóval Mikszáth elbeszélése csak keretet és lehetőséget adott a darab megírásához. Az alábbiakban a színjátszók munkájának megkönnyítésére a darab főbb szereplőinek jellemrajza következik.

Teleki Mihály: a darab egyetlen történelmi alakja, Apafi erdélyi fejedelem nagyhatalmú államférfia volt. Főként mint hadvezér szerepelt, de tehetsége inkább a ravasz diplomataé. Mikszáth kis novellájában ezen a ravaszságon van a hangsúly. Teleki furfangja menti meg a halálos ítélettől a barátok és a könnyűvérű szépasszony hálójába került szökött katonát. A darabban Teleki más beállításban szerepel. A hatalmaskodó államférfi itt nagyhangú hadvezér, csak leplezetten ravasz diplomata. Ez a ravaszsága abban nyilvánul, ahogy az örökség megszerzésében saját zsebére dolgozik. Harácsoló tulajdonsága is történelmi tény. A szerep alakítójának tehát a hatalmaskodás, a ravaszság és kapzsiság három jellemvonására kell építenie a figurát.

Jó Ádám: öntudatos, egészséges, eleven és jó kedélyű székely legény, aki minden helyzetben feltalálja magát, minden kényes cselszövésből kivágja magát. A darabban tehát nem a „tanácsúr furfangja” menti meg, hanem a saját leleményessége. Kati iránti szerelme az a tiszta hajtóerő, amely a cselszövéseken keresztül céljához segíti.

Kati: egyszerű, melegszívű, hűséges lélek. Nem bonyolult jellem. Kedélye friss. Érzelmes, de nem érzelgős. Bonyolult helyzetekben riadt, de nem kétségbeesett, rendületlenül bízik szerelmük erejében.

Paksiné: könnyelmű, élvezetvágyó, pénzsóvár. Léha hajlamait az „úriasszony” szabványos modora takarja. Az „aranymadár”-ból először csak az arany érdekli, ez vonzza, hogy részt vegyen a cselszövésben. Később Jó Ádám maga is valóban megtetszik neki, de ezt nyílt magakelletéssel a többiek előtt nem árulja el, kacérkodása az úri modor keretei közt marad. Csak mikor négy szemközt marad Jó Ádámmal, akkor él a csábítás leplezetlen eszközeivel. A harmadik felvonásban végképp lemállik róla az úri modor, már minden lehetőséget felhasznál, hogy az örökséget megkaparintsa.

Macskási: léha úrfi, öntelt és kényeskedő szoknyavadász. Adósságai kényszerítették arra, hogy beálljon barátnak, de nem bírja a kolostori életet, azért lesz mozgatója az örökség-hajszának, hogy visszakerüljön a világi életbe. Paksinének eleinte fölényes módon csapja a szelet, de mikor Ádámban vetélytársra talál, sebzett hiúsággal veti utána magát. Végül a saját csapdájába esik.

Bonifác: a pohos, bővérű, eszem-iszomnak élő barát típusa. Felelőtlen és felszínes, de közvetlen, jókedélyű, s ezért nem ellenszenves. A kolostor megadta hajlamainak a bőséges, gondtalan életmódot, míg Teleki kálvinista uralma nem sorvasztotta őket szegényré. Most zsörtölődik, régi vidám élete után áhítozik. Ezért kapható könnyen arra, hogy Jó Ádámot kiborítsa a dús örökségből, és azt maguknak szerezze meg. De ebben a szerepében sem kíméletlen, fékezi a szívtelenül céljára törő Macskásit, vagy legalább is óvatos.

Gál: ügyefogyott, egyénietlen alak, akinek példaképe Macskási, s ezért mindenben hozzá alkalmazkodik, és őt igyekszik utánozni. Így mintegy torzképévé válik Macskásinak.

M. B.

SZEMÉLYEK:

JÓ ÁDÁM

KATI

TELEKI MIHÁLY, generális

PAKSINÉ, a szépasszony

BONIFÁC

MACSKÁSI

GÁL

ANZELM

PERJEL

NÓTÁRIUS*

KAPUS*

DOBOS*

ROZOGÁNÉ, kocsmárosné

MIRON, mesterlegény

Néhány táncos legény, cigányok (a kocsmai jelenetben), két alabárdos

Történik a XVII–XVIII. században, Erdélyben

* Megjegyzés: kisebb színpadon a szereplők száma 11–13-ra csökkenthető. A Nótárius szerepét a Perjel, a kapusét Anzelm, a Dobosét színpadon kívüli hang mondja, megfelelő módosítással.

I. FELVONÁS

1. KÉP

(A gyulafehérvári kolostor ebédlőterme. A hátsó falon ablakok, színes üvegkockákkal. Az ablakok most tárva: kint ragyogó koranyár. Mikor a függöny szétnyílik, kintről vidám női ének.)

(Macskási, Gál)

1. énekszám

NŐI KAR: A barátok, a barátok
Facipőben járnak,
A legények, a legények
Bőrcsizmában járnak...
Legénynek van szeretője,
A barátnak nincsen,
Akinek nincs szeretője,
Annak esze sincsen...
Sincsen, sincsen,
Egy csöpp esze sincsen.

MACSKÁSI *(csuhában áll az ablaknál, kiles az elvonuló női kar után. Mély sóhajjal néz utánuk.)*

GÁL *(szintén csuhában, Macskási megett sündörög, leskelődik. Ő kezdi az éneket):*

2. énekszám

MACSKÁSI:
Kint a világban
Mennyi, mennyi lány van...
Dalos ajkú, víg leányok!
S csókos ajkú hány van!

GÁL:
S mennyi menyecske,
Röpke, mint a fecske...

MACSKÁSI:
Víg röptében, jókedvében
Be megölelhetne...!

(Előbbiek, Bonifác)

BONIFÁC *(az utolsó sornál belépett az ajtón. Pohos, kedélyes idősebb barát. Nézi a többit, mosolyogva fejét csóválja.)*

MACSKÁSI *(meglátja Bonifácot, kedvesen felé éneкли):*
Hej, átok, átok!
Halljátok barátok,
Megnyomorít, agyonszorít
Ez a ti csuhátok!

GÁL (*panaszosan*):
Nem szabad ezt sem,
Nem szabad azt sem...

MACSKÁSI:
Aki barát, asszonynépre
Már szemet se vessen...!

BONIFÁC (*mosolygó lemondással bólint*):
Rá keresztet vessen!
(*Macskásihoz lép, innét próza*): Megint keseregsz, te „úrfi”?

MACSKÁSI: Sose fogok én ebbe beletörödni... Szűk nekem a kolostor.

BONIFÁC: Nono! Azért jó menedék! Nagyon nyomorgattak a hitelezők, hát csuhába bújtál, Úgy is áll rajtad!

MACSKÁSI (*sóhajt*): Hát az igaz. Hiába: kényszerbarát vagyok!

BONIFÁC: Kellett annyi adósságot csinálni?

MACSKÁSI: Bonifác atya se beszélt mindig így... Emlékezzék csak: nagy kópé volt valaki...

BONIFÁC (*szemérmesen*): Eredj már, te... Régen volt az!

MACSKÁSI: Jobb időkben ugye?

BONIFÁC: Nem is ilyen Teleki-féle kálomista uralomban!

GÁL: Kutyavilág !

BONIFÁC: Sanyarú, sanyarú... De lesz még jobb is! Tudod, hogy perjel atyánk reggel óta ül Kartigám Gergely úrnál!

GÁL: Sőt, odahívatta a nótáriusunkat!

MACSKÁSI: Mi hasznunk belőle?

GÁL: Ha egyszer pártfogónk tágra nyitja a bukszáját...

BONIFÁC: Vége a sanyarúságnak!

MACSKÁSI: Vajh ki tudja... Ravasz a vén örmény...

BONIFÁC: Ne káromold, hallod. Derék Kartigámunkat ne bántsod... Lehet, hogy másokat megkopaszt, de mi belőle élünk...

ANZELM (*borral, poharakkal be.*)

BONIFÁC: Igaz-e, jó Anzelm?

ANZELM: Az ám, az ám... De miről van szó? (*Tölt.*)

BONIFÁC (*poharat fog*): Hogy Kartigám megérdemli, ha ezt a poharat őrá köszöntjük!

ANZELM: Az ám, az ám! Ha már ő adja a bort...

BONIFÁC: No ugye? (*Poharat emel.*) Éljen hát Kartigám!

MACSKÁSI (*szintén poharat emel*): Nem bánom, éljen!

BONIFÁC: Csakhogy vidulsz... Meglásd: nagy adomány áll a házhoz!

GÁL: Éljen mentorunk! Éljen soká!

ANZELM *(lelkesen)*: Az ám! Az ám!

EGYÜTT *(vidám ének)*:

3. énekszám

Koccintsunk hát pajtikám!

Éljen a jó Kartigám!

Van falatunk, van borunk!

Van falatunk, van borunk!

Adott áldott mentorunk...

Aranyszívű mentorunk...

Éljen Kartigám!

Éljen Kartigám!

(Koccintanak, isznak.)

(Előbbiek: Perjel, Nótárius)

PERJEL *(nótáriussal belép)*: Kit éltettek ily buzgón?

BONIFÁC: Ki mást, mint jótevőnket, Kartigámot... Tartson velünk perjel atyánk.

PERJEL: Jókor jut eszetekbe... Kartigám – meghalt!

TÖBBIEK *(megdöbbenve)*: Meghalt?!

PERJEL: Hajnalban rosszul lett, vesztét érezte... Azért hivatott. S most halt meg egy órája...

(Nótáriushoz.) Hozzátok be a ládát...

NÓTÁRIUS *(int Gálnak, ketten ki.)*

ANZELM: Ha meghalt, akkor végünk... Az ám!

MACSKÁSI: Oda a nagy reménység...

BONIFÁC: Keserű pohár... Haj!... Haj!...

PERJEL: Nono, várjunk csak!... Kegyes pártfogónk halála előtt végrendelkezett...

MACSKÁSI: Hát ahhoz kellett a nótárius...

NÓTÁRIUS, GÁL *(vaspántos ládát cipelnek be.)*

PERJEL *(a ládára)*: Itt a hagyatéka...

MIND *(kíváncsian)*: A ládában? Mi van benne?

PERJEL: Kartigám minden kincse.

MACSKÁSI: Ejha! S vajh kire hagyta? *(Nyüzsgés a láda körül.)*

GÁL: Tudtommal nincs rokona...

BONIFÁC: Egyetlen fia csúful végezte...

ANZELM: Az ám, az ám! Részegen a megáradt Szamosba fulladt...

MACSKÁSI: Ki örökölhette...? *(Felcsillanó szemmel.)* Csak nem...?! *(Körbe, magukra mutat.)*

BONIFÁC *(ujjongva)*: Bökd ki már... Hohó! Mi örököltünk!

MIND *(felszabadultan ujjonganak)*: Hát persze...! Ki más?! Gazdag örökösök vagyunk!

PERJEL *(int)*: Nono, várjunk csak! Nem egészen úgy van...

MIND *(lehülve)*: Neeem...?

BONIFÁC: Hanem?

PERJEL: Kartigámnak mégis van egy szál rokona...

MACSKÁSI *(legyint)*: Valami távoli lehet...

BONIFÁC: Talán arra is hagyott valamit?

PERJEL: Megmondja a végrendelet... *(Nótáriushoz)*: Olvasd csak fiam...

MIND: Halljuk! Halljuk!

NÓTÁRIUS *(olvas)*: „Minden földi javamat és kincsemet a vaspántos láda őrzi. Ennek tulajdonosa hatalmat nyer Erdély préda urai fölött, akik szegény fiamat léha életre csábították és romlásba vitték...”

BARÁTOK: Hatalmat is...? No lám! Ez igen!

PERJEL *(csendet int)*: Nono, várjunk csak...

NÓTÁRIUS *(olvas)*: „Végső akaratom: mind e javakat és hatalmat egyetlen unokaöcsém, Jó Ádám palotás közkatona örökölje...”

MIND *(felzúdulnak)*: Áááá! Közkatona! Hallatlan. Mégse járja... *(Otthagyják a ládát.)*

PERJEL: Nono, várjunk csak...

NÓTÁRIUS *(olvas)*: „Nehogy azonban ő is a fiam szomorú sorsára jusson, örökösömnök a következő feltételeket szabom: Egy: – Kerülje a zajos sokadalmat! Kettő: Ne éljen erős itallal...”

BARÁTOK: Hm... Ez furcsa...

MACSKÁSI: Szamárság...

GÁL: Kegyetlenség!

BONIFÁC: Gyötrelem! Állatkínzás!

NÓTÁRIUS: „Ha nevezett örökösöm e feltételeket megszegné, vagy örökös nélkül elhalálozna...”

PERJEL: No! Most jön a java!

NÓTÁRIUS: „...teljes hagyatékom jámbor és szeretett pártfogoltjaimra, a gyulafehérvári barátokra száll!...”

BARÁTOK: Hohó... Hát mégis... Nem feledkezett meg rólunk!

GÁL: Van reménység!

MACSKÁSI *(legyint)*: Kevés... Palotás közlegény, aki szigorú regulában él... Az ugyan nem dorbézol!

ANZELM: Az ám, az ám...

PERJEL: Magam is így gondolom...

BARÁTOK: Hm... Ez baj... baj... baj... *(Búsan bólogatnak.)*

BONIFÁC: Üvegen keresztül nyalhatjuk a mézet...

BARÁTOK: Haj, haj...

ANZELM: Míg élt, okosan élt... De most elvetette a sulykot... Az ám, az ám...

BONIFÁC: Útban a másvilágra elvesztette egy kerekét...

BARÁTOK: Haj, haj...

PERJEL: Bizony, ez a köszöntő bor jótevőnk utolsó adománya... (*Poharat fog.*) Illik, hogy megigyuk emlékére...

EGYÜTT (*bús ének*):

4. énekszám

Koccintsunk hát, pajtikám,
Mehalt a jó Kartigám...
Nincs falatunk, se borunk...
Nincs falatunk, se borunk...
Oda a mi mentorunk...
Aranyzsebű mentorunk...
Szegény Kartigám...
Szegény Kartigám...

(*Koccintanak, búsán ballagnak kifelé.*)

(*Előbbiek, Kapus*)

KAPUS (*riadtan beront*): Teleki... Teleki!...

PERJEL: Mit riadozol?

BONIFÁC: Mi van a főgenerálissal...?

GÁL: Tán az is meghalt?

KAPUS: Az csak öröm volna... De itt van!

PERJEL: Itt...? Gyilkos ellenségünk...? Személyesen?

KAPUS: A kapu előtt!

BARÁTOK (*nyüzsögve, össze-vissza*): Micsoda? Teleki itt? A hóhérunk...? Mit akar?

KAPUS: A hintaja elakadt egy hajításnyira a kapunktól... Sérült a kereke, s bognárt kér...

PERJEL: Adj neki bognárt! Csak őt ne lássuk.

BARÁTOK: A zsarnok...! A pióca! Be ne ereszd, kapus!

KAPUS: Pedig éppenhogy be akar jönni!

PERJEL: Micsoda orcátlanság! Apage satanas!¹

KAPUS: Hadd mondjam már végig... Vele van Paksiné ifiasszony, Bonifác testvérünk húga. Az kívánczik látogatóba a nagybácsihoz...

BONIFÁC: A húgom? Az más... Az jöjjön, csak hagyja kint Telekit...

ANZELM: Mért...? Ha az ifiasszony neked is húgod, meg Telekinek is, akkor ti a pióccával rokonok vagytok!

BONIFÁC: Rokon az ördög!

KAPUS: Mit mondjak hát nekik?

PERJEL: Mit tehetünk? Be kell engedni őket...

¹ Ejtsd: Ápage szátánász! – Jelentése: Távozz sátán!

BARÁTOK (*búsan*): Be... be...

PERJEL: Én nem vagyok itthon! Megértettétek? Egyedül Bonifác fogadja a húga miatt!

MACSKÁSI: Kár pedig... Egyszer felbukkan egy szépasszony és... (*Lemondóan legyint.*)

PERJEL: Megtiltom! Színét se lássák senkinek... no, még Anzelm... az bevezeti...

ANZELM: Ki szívesebben...

BONIFÁC: Aztán, ha szólok, tudod, mit kell hozni...

ANZELM: Tudom, vendégüzöt...

PERJEL (*barátok közben a bort, poharakat kapkodva eltakarították, körülnéz*): Mindent elraktatok...? Tehát ahogy mondtam... Cito, citissime... (*Int, hogy oszoljanak.*)

BARÁTOK (*szétrebbenek.*)

BONIFÁC (*Anzelmhez*): Ide vezesd őket s szólj be értem... (*El.*) (*Néhány pillanatig üres a szín. A nyitott ablakon át behallik a rigó füttye.*)

(*Teleki, Paksiné, Anzelm*)

ANZELM: Erre, erre tessék... Milyen nagy tisztesség szegény kolostorunknak. Országunk hatalmas főgenerálisa...

TELEKI: Ne fecsegg, kámzsás! Bonifác frátert keressük... Ugorj, s előkerítsd! Egy szempillantás alatt!

ANZELM: Hogyne, megyek... Cito, citissime... (*Paksinén felejt a szemét. Ballag kifelé.*)

TELEKI: Megállj! A bognár is igyekezzék, hogy továbbmehessünk.

ANZELM: Igyekezünk kedvére tenni, igenis...

TELEKI: Ugorj, mondom... Mégis itt vagy...?

ANZELM (*az ajtóból*): Már nem... (*Ki.*)

(*Teleki, Paksiné*)

PAKSINÉ (*idegesen gyűrögeti a csipkekendőit*): Mit gondol, bátyámuram, időre érkezünk Kolozsvárra...?

TELEKI: Időre? Ugyan hová sietsz? Mi dolgod?

PAKSINÉ: Holnap estére vendégeket várok...

TELEKI: Ugy? Vendégek? Lakoma, dínom-dánom? A vagyonodat már elemésztették a vendégeid... de te azért egyre tereled őket... adósságra! Hallod-e, szép húgom... a sok vendég közül fogj egy férjet, de sürgősen!... Tehetőset, aki győzi pénzzel... Meddig akarsz víg özvegy maradni?...

(*Kint rigófütty.*)

PAKSINÉ (*kényesen a füléhez kap*): Jaj, itt is rigó... Én nem tudom... otthon is egyre hallom a füttyét, csak madarat nem látok. Sose tudom, fekete füttyül-e vagy sárga?

TELEKI: Csak fekete lehet, hiszen a barátoké!

PAKSINÉ: Tudom, nem állja a barátokat, de azért illendő volt benézni Bonifác bátyámhoz... Legalább őt ne bánts! Igen kedves ember...

TELEKI: Tömjénszagú...

PAKSINÉ *(nevet)*: Inkább borszagú...

TELEKI: Annál rosszabb... tömjénzagú borszag... Brrr... No de mindegy, amint kész a kerék... el innen! Hanem addig is felelhetnél a kérdésemre...

PAKSINÉ: Tessék?

TELEKI: Meddig akarsz még víg özvegy maradni?

PAKSINÉ: Ó, az nem rajtam múlik... Lennék én szívesen víg feleség is, higgye el... A rangombéli urak, úrfiak mind elherdálták vagyonukat, mit kezdjek velük?... Gazdag asszonyra vadásznak azok...

TELEKI: S közben a te kontódra mulatoznak...! Hát ez az, aminek véget kell vetni... De hamar!

(Kint rigófütty.)

PAKSINÉ: Ni, megint... hallja?

TELEKI: Ej, mit fülelsz ezekre a feketékre? Mondom: neked sárgarigó kellene, aranybegyü. Mégpedig kezes, akinek te füttyülsz, nem ő neked! Ha ilyet találsz a sok vendéged között... hopp, fogd meg! Fogd lépre ügyesen, hogy el ne röppenjen!

PAKSINÉ *(vágyó sóhajjal)*: Aranybegyü...!

(Előbbiek, Bonifác)

BONIFÁC *(jön, túlzott udvariassággal beszél)*: Á, főgenerális urunk... minő nagy tisztesség... És te is, kedves húgom... Hozott isten!

PAKSINÉ: Drága jó Bonifác bácsi... Csakhogy látom...

BONIFÁC: Váratlan öröm borús hajlékunkban... Hatalom és szépség! Húgom hajlandóságát még csak remélhettem... De hogy nagyságod is hozzánk ereszkedett...

TELEKI *(morogva)*: A húgom kívánta, hát eljöttem... Csak neki köszönd...

BONIFÁC: Mindenképp nagy szerencse... Mindenben állunk szolgálatukra... Perjel atyánk ugyan nincs itthon... s ő nem siethet nagyságod udvarlására. Bizonyára sajnálni fogja...

TELEKI *(éllel)*: Éppen úgy sajnálom, ahogy ő...

PAKSINÉ: Nyilván fontos dologban jár...

TELEKI: Abban hát! Megcsapol valakit a kolostor javára...

PAKSINÉ *(elvágja a veszélyes beszédfonalat)*: Sose hánytorgassuk a perjel dolgait...

BONIFÁC: Egyszerű és kegyes dolog... Kartigám Gergely borkereskedő, buzgó hívünk meghalt...

PAKSINÉ *(meglepetve)*: Kartigám...?

TELEKI *(tűnődik)*: Kartigám... Kartigám... á, az a pénzeszsák? Sok pénzt tömött belétek, mi?

BONIFÁC: Bizony nélküle éhkoppon maradunk...

TELEKI: Meg szomjan, mi? Jó bora volt, mi?

BONIFÁC *(homlokára üt)*: Ó, hogy erről megfeledkeztem! *(Kiszól.)* Fráter Anzelmus... bort s harapnivalót ritka vendégeinknek! De szaporán!

PAKSINÉ: Sose fáradjon, Bonifác bácsi...

BONIFÁC: Magadról még nem is szóltál... Virulsz, látom...

PAKSINÉ: Nincs okom panaszra... Minden a régi, bácsikám... csak éppen maga hiányzik...

BONIFÁC: A kis Kati kezded alatt van még? Ügyes kis szolgád volt!

PAKSINÉ (*bosszús*): Fejemre nőtt már! A vendégeim nagyon kerülgetik... Beszéljünk másról...

(*Előbbiek, Anzelm*)

ANZELM (*megjelenik a borral és egy tál máléval. Szótlanul leteszi, tölt.*)

BONIFÁC (*amikor Anzelm megjelent*): No, itt van... Ez a beszéd!

TELEKI: Nincs még kész a kerék?

BONIFÁC: Ráérünk még egy-két koccintásra... Ha már nagyságod jóhírére hallotta a Karigám adományának, legalább ízlelje meg... Tessék, tessék...

TELEKI, PAKSINÉ (*fanyalogva nyúlnak a pohár után.*)

BONIFÁC: Valamikor másképp volt, nem mondom... Pincénkben óborok, kamránkban ízes falatok... Most bizony nincs választék... Szegény ember vízzel főz.

TELEKI: De azért bort iszik rá...

BONIFÁC: Hát, akinek esze van, segít magán... Én például fogom a poharat, behúnyom a szemem, és a múltat idézve azt mondom: küküllei, harminc éves! Képzelet dolga az egész. Próbálja csak, generális uram... No, isten éltesse! S téged is húgom!

TELEKI, PAKSINÉ (*koccintanak Bonifáccal.*)

BONIFÁC (*egy hajtásra kiissza a bort, gyönyörrel*): Áááá...

TELEKI (*iszik, megborzong, fintorog*): Ez lenne a Kartigám jótéte?

BONIFÁC (*túlzott szívélyességgel*): Nem ízlik talán? Harapjanak egyet rá!

TELEKI, PAKSINÉ (*beleharapnak egy-egy máléba, egymásra néznek, úgy nyelik kínlódva.*)

BONIFÁC: Ez sem ízlik?

TELEKI: Nem győzöm nyállal...

BONIFÁC: Dolgot ád, nem mondom... De ha behúnyom a szemem s azt képzelem: omlós hájastészta... (*Behúnyt szemmel nyel, ugyanakkor Teleki is legyűri falatját.*) Lecsúszik ez is... No, öblítsük le gyorsan alsógáldival... (*Tölt, ugyanaz a játék, mint előbb.*)

TELEKI (*iszik, összeborzadva, fejét rázza*): Hiszen ez ugyanaz a rabvállató!

BONIFÁC (*éllel*): Nono... azért nagyságod rabjai aligha vetnék meg... Ha ez sem ízlik, próbáljuk a csombordi rizlinggel... Az a borok királya!

TELEKI (*mérgesen*): Elég! Rossz tréfától rossz bor meg nem javul! Mi van már azzal a fene kerékkel?

BONIFÁC (*Anzelmhez*): Mi van már azzal a fene kerékkel?

ANZELM (*ijedten*): Az ám! (*Kiszól az ajtón.*) Mi van már azzal a fene kerékkel?

HANG (*kintről*): A hintó készen áll a kapu előtt!

TELEKI: Micsodaaaa? Mi meg itt pazaroljuk a drága időt? Gyerünk húgomasszony!

PAKSINÉ: Megyünk bátyámuram... Hát Bonifác bácsi, nagyon örülök, hogy láttam... De nagyon fáj, hogy sanyarúságban látom... Lássam mielőbb a saját házámban jó kortyra, jó falatra...

BONIFÁC: Hej... jó korty! A boraid íze még most is a számban. Hát megboldogult urad kerekese széke megvan-e még?

PAKSINÉ: Megvan, beleülhet, csak jöjjön!

BONIFÁC: Köszönöm húgom... élni fogok az alkalommal...

TELEKI *(már az ajtóból)*: No, gyerünk, gyerünk!

BONIFÁC: Engedelmeivel, lekísérjük...

TELEKI: Isten őrizz! *(Paksiné kisiet, a barátok hajlonganak. Teleki még visszafordul.)*
Kullancsok!

(Bonifác, Anzelm, majd Macskási, Gál.)

ANZELM *(utánuk fülelnek, majd Anzelm kacagásban tör ki)*: Ezeket kifüstöltük! Az ám!

BONIFÁC: Te? Te füstölted ki? Te mulya! Csak a szádat tátottad és hajbókoltál! Méghogy ő...!

ANZELM: Te kötsz belém? Te Teleki-rokon! Pióca pereputtya...! Hát ki hozta be a vendég-üzőt?

BONIFÁC: De a húgomat is elkergetted vele! Azt pedig nem hagyom! *(Elandalodva.)* Hej, de sok szép görbe napot töltöttem nála!

ANZELM: Fickándoztál, mint hal a vízben, mi?

BONIFÁC: Borban, te vízfejű! Borban!

ANZELM: Fulladj bele! *(Dühösen ki.)*

(Előbbiek, Anzelm nélkül)

MACSKÁSI: Ti is jókor veszekedtek... Mikor a legnagyobb egyetértésre volna szükség... *(Pózzal.)* Mert sorsdöntő gondolatom támadt!

GÁL: Sorsdöntő? Én máris egyetérték veled!

BONIFÁC: Az örökség ügyében...?

MACSKÁSI: Abban!

BONIFÁC: Tudtam, mert bennem is folyton ez motoszkál... No, hadd hallom!

MACSKÁSI *(megjártssza az ájtatost)*: Nézzük jámbor lélekkel a dolgot... Szegény embert ugyebár megszédíti a váratlan jómód...

GÁL *(közbe)*: Ha eddig jámbor volt is, most rákap a dorbézolásra...

MACSKÁSI: Megszerezte, de elveri a nagy örökséget...

GÁL *(közbe)*: Kijátszván az örökhagyó jószándékát...

MACSKÁSI: Jó Ádám gazdag lesz s elkárhozik!

GÁL *(közbe)*: Vagyis rossz Ádám lesz...

MACSKÁSI: Mi pedig hoppon maradunk... Se pénz, se posztó...

GÁL: Se pénz, se posztó...

BONIFÁC: Ne kerteljetek már annyit! A végén kezdjétek!

MACSKÁSI (*kenetesen*): Summa summárum: megkísértés az üdvösség útja! No?

GÁL: Jó előre próbára kell tenni a fickót... No?

BONIFÁC: Értem!... Csináljunk jó Ádamból rossz Ádámot, hogy mi kapjuk az örökséget... Aztán küldjük vissza rossz Ádámot szegény jó Ádámnak, hogy mint jámbor palotás közkatona üdvözülhessen... A kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad... Erről van szó...?

MACSKÁSI: Világi nyelven szóltál, de bölcsen... Pontosan erről van szó...

GÁL: Micsoda eszme! Mit szólsz hozzá?

BONIFÁC (*izlelgeti*): Nem rossz... Nem, nem rossz...! De ki viszi kísértésbe Jó Ádámot?

MACSKÁSI (*önfeláldozóan*): Én vállalom!

BONIFÁC (*nevet*): Persze, hogy kirúghass a hámból... Te kujon, te! Van eszed!

MACSKÁSI: Nemcsak magamra gondoltam... (*Gálra int.*) Ő is velem tart... No meg neked, Bonifác atya, annyi a világi tapasztalatod... Segítenél?

BONIFÁC: Hát nem mondom... Szívesen forgolódom odakint...

MACSKÁSI: No ugye...! Szóval mi hárman...

(*Előbbiek, Perjel*)

PERJEL (*be*): Tiszta a levegő?... (*Az asztalhoz megy, tölt magának, iszik egy kortyot, de beleborzong.*)

BONIFÁC (*ezalatt*): Vele hogy intézzük el? (*A perjelre int.*)

MACSKÁSI (*halkan*): Bízd csak rám!

PERJEL: Ti mit puszogtok ott?

MACSKÁSI (*előlép, fontoskodva*): Perjel atyánk! Nagy elhatározás előtt állunk, s áldását kérjük ügyünkre!

PERJEL: Nono, várjunk csak... Miről van szó?

MACSKÁSI: Az örökségről!

PERJEL: Hja, az örökség...! Az bizony fogas kérdés...

MACSKÁSI: Már nem fogas... Kihúztam a fogát!

PERJEL: Te?

MACSKÁSI: Én, vagyis mi hárman... Az örökség a miénk!

PERJEL: A miénk? De fennen mondd! Hát Jó Ádám?

MACSKÁSI: Az megszegi a feltételeket!

PERJEL: Honnan tudod?

MACSKÁSI: Egy jóvérű, fiatal palotás?... Lehetetlen, hogy ne éljen itallal, s ne kerüljön sokadalomba... Csak a sarkában kell lenni, s rajta kell fogni!

PERJEL: Hm... Lehet, hogy igazad van... S ki legyen a sarkában?

MACSKÁSI: Éppen ez az elhatározásunk... Mi hárman!

PERJEL: No, várjunk csak... Szóval Kolozsvárra akartok menni...

MACSKÁSI: Kegyes engedelmével...

PERJEL: Világi minőségben...

MACSKÁSI: Másként nem lehet... Elő kell kerítenünk Jó Ádámot, s bárhova megy, követnünk kell...

PERJEL (*gyanakodva*): Te...! Tiszta dolog ez?

MACSKÁSI: Nem lesz semmi baj, perjel atyánk... Az eredmény biztos! Itt a nyakam!

PERJEL (*tűnődik, majd*): Hát jó...! A lelked rajta! Én annyit tudok, hogy a sarkában lesztek, s bizonyágot szereztek... De el ne vessétek a súlykot! Én nem felelek semmiért!

MACSKÁSI: Felelünk magunkért és az eredményért!

PERJEL: S hol tanyáznátok mint világiak?

MACSKÁSI: Csakugyan! Erre még nem gondoltunk...

GÁL: Még nem gondoltunk...

BONIFÁC: Megvan! Éljen Teleki!

TÖBBIEK (*felhördülnek*): Teleki...?!

BONIFÁC: Éljen bizony, mert ma jó szerencsénk küldötte ide. Paksiné húgom meghívott házához... Ott ütünk tanyát!

MACSKÁSI (*boldogan*): A szépasszonynál! (*Észbe kap, más hangon.*) Ez az!

GÁL: Ez az!

PERJEL: S illendően viselkedni tudtok-e majd? Úri dámák közt? Bonifác vén róka, őt nem félttem, de...

MACSKÁSI: Én sem felejtettem még el... Csak gyakorolni kell...

GÁL: Én majd ellesem... (*lelkesen Macskásira*)... ötle!

PERJEL: No, Bonifác... akkor vedd őket szárnyaid alá, s gyakoroljátok...

5. zeneszám

Szertartásos tánc

BONIFÁC: Mi se könnyebb... (*Illegeti magát, a perjel elé lépked, szertartásosan hajlong, bókol.*)

MACSKÁSI (*Gál elé lép, ugyanaz a játék, mint Bonifác és a perjel közt.*)

PERJEL: Megy ez, pompásan megy...!

BONIFÁC: De megy ám!

PERJEL: Hát a tánc? Az elől sem bújhattok el!

BONIFÁC: Mi az nekünk?

MACSKÁSI: Csak gyakorolni kell...

PERJEL: Nosza, lássuk!

(*Bonifác, Macskási, Gál groteszk finomkodással lejtének.*)

MIND (*belemelegedve, hangos jókedvvel*):

6. énekszám

Örvendezzünk pajtikám,
Dicsértessék Kartigám!
Lesz falatunk, lesz borunk!
Lesz falatunk, lesz borunk,
Gondolt reánk mentorunk...
Aranyeszű mentorunk:
Áldott Kartigám!
Áldott Kartigám!

Függöny.

2. KÉP

(Szoba Paksiné kolozsvári házában.)

KATI *(üde, fiatal, szép szobalány, uzsonnaasztalt terít, négy személy számára. Közben):*

7. énekszám

Be meguntam asszonyomat szolgálni...
Ő nem unja a szavával dorgálni...
Inkább ülnék hű kedvesem ölében...
Kacsintanék rám kacsintó szerető két szemébe!

(A dal végeztével kint víg rigófütty harsan.)

KATI *(arca felragyog, az ablakhoz szalad, kinyitja, ő is rigófüttyöt hallat. Int valakinek, szemmel kíséri, hogy jön-e, majd beteszi az ablakot. Repeső várakozás.)*

(Kati, Ádám)

ÁDÁM *(belép, vígan):* Itt a rigó!

KATI: S itt a párja!

ÁDÁM: Katicám! Csakhogy bejutottam hozzád!

KATI: Ádám. Annyira vártalak!

ÁDÁM: Volt is miért! Nagy hír! *(Büszkén.)* Együtt a pénz!

KATI: Együtt bíz'a! S most?

ÁDÁM: Viszlek haza, Alvincra! Építjük a malmot!

KATI: Célnál vagyunk! Be örülök.

ÁDÁM *(gyanakodva):* Te, Kati... Csak örülsz?

KATI: Mit még?

ÁDÁM: Nem is csodálkozol?

KATI: Min, te?

ÁDÁM: Hát hogy együtt a pénz!

KATI: Azon mért csodálkoznék? Magam számoltam, míg kikerekedett!

ÁDÁM: Magad számoltad? Hát hogy látsz te bele az én kebelembe?

KATI (*meghökken*): Ne bolondozz, hát... Mit beszélsz? (*Homlokára üt.*) Igaz is, ni! Hát persze, hogy csodálkoznom kellene!

ÁDÁM: No látod!

KATI: De azon, hogy te hozod a nagy hírt! Nekem!

ÁDÁM: Hát ki hozza? Tán a kincstárnokom?

KATI: Az éppen én vagyok! S te hogy számoltad? Hogy látsz bele az én kebelembe?

ÁDÁM (*egy pillanatig rámered, aztán türelmetlen legyintéssel*): Ej, no... mit fecsegünk! Itt a pénz beszél. (*Elfordul s a mundérjában kotorász.*)

KATI: Az hát! (*Ő is elfordul s a pruszlikjában kotorász.*)

ÁDÁM, KATI (*egyszerre fordulnak egymás felé, egy-egy vászonzacskót nyújtanak, csörgetve. Két pénzeszacskó összekoccan. Egyszerre mondják*): Ide nézz! Ezt gyűjtöttem, (*Meghökkenve néznek egymás zacskójára, majd egymásra. Aztán az arcuk ragyogó mosolyra szélesedik, s már nevetve megint egyszerre mondják.*) Hát te is?! (*Harsány nevetésben törnek ki.*)

KATI (*kötekedően*): Te alattomos Ádám!

ÁDÁM (*ugyanúgy*): Te kapari Kati!

KATI: Mennyit gyűjtöttél, hadd lám!

ÁDÁM: Amennyi kell... Tudod!

KATI: Tudom... Mert én is annyit!

ÁDÁM: Akkor dufla a pénz... De meglepetés semmi!

KATI: Hogy lehetne, mikor egyet gondolunk.

ÁDÁM: Mert egyek vagyunk! S egyet akarunk.

KATI: Az a nagy öröm.

8. énekszám

KATI: Csillagos volt felettünk az égbolt...

ÁDÁM: Akkor láttuk meg egymást, be szép volt!

KATI: Csak te jutsz az eszembe azóta...

ÁDÁM: Feléd száll most, néked szól e nóta:

Rózsa, de piros vagy...

Kis kertemben ringat a szél...

Rózsám, de csinos vagy...

Szívem adnám hű szivedért...

KATI: Ha a hajnal beragyog a szobám ablakán,
Sugarában a te szemed mosolyog be rám...

ÁDÁM: Vígabban fütyül a rigó

Azt fújja: érted élni jó...

KATI: Páros rigó fészket rakott a jegenyefán...

ÁDÁM: Páros élet a gyöngyélet, igaz-e babám?

EGYÜTT: Rózsám, de csinos vagy,
Szívem adnám, hű szívedért... *(Csók.)*

KATI *(próza)*: Mikor viszel? Holnap?

ÁDÁM *(most hökken meg)*: Nono... lassíts! Még holnapután se...

KATI: Tán meggondoltad?

ÁDÁM: Nem én, dehogyis... Csak van egy bökkenő... De nagy!

KATI: Ne rémíts! Mekkora?

ÁDÁM *(szélesre tárt karral)*: Ekkora!

KATI: Jézusom! S mi az?

ÁDÁM *(komolyan nekibúsul)*: Hogy palotás katona vagyok. Őrzöm a fejedelmet...

KATI *(vállat ránt)*: Az is baj? Őrizze más! Ott a felesége... Rábízhatod!

ÁDÁM *(elneveti magát)*: Ha az csak úgy menne! Katonasor, az katonasor.

KATI: Az enyém cselédsor... Az is bökkenő!

ÁDÁM: Te kikérheted magad asszonyodtól... De én! Nehéz a szabadulásom idő előtt.

KATI: Mi kéne ahhoz?

ÁDÁM: Ami mindenhez: pártfogó!

KATI *(kutatva körülnéz)*: Bíz azt nem látok kezem ügyében.

ÁDÁM: Hirtelen én se... De kedvezhet a szerencse!

KATI *(búsan legyint)*: Mire jó hát, hogy együtt a pénz? Lessük a sült galambot!

ÁDÁM: No azt mégse! Csak egy falásnyi szerencse mutatkozzék: nyakonfogom.

KATI *(átkarolja Ádám nyakát)*: Nyakon... így?

ÁDÁM *(átkarolja Kati derekát)*: Lehet a derekát is!

KATI: S nem engeded el, ugye?

ÁDÁM: Nem én, a világért se!

(Kint ajtócsapódás, közeledő lépések, beszélgetés zaja.)

KATI: Asszonyom jön a kertből, a vendégekkel... Tűnj el, de nyomban.

ÁDÁM *(keserűen)*: Máris? Vissza, a palotára?

KATI: Dehogy, csak a búvóhelyünkre... indulj már! Ha füttyentek, visszajöhetsz... Siess.

ÁDÁM: Jó, jó...

(Kati, majd Paksiné, Bonifác, Macskási, Gál)

KATI *(sebbel-lobbal befejezi a terítést.)*

PAKSINÉ *(vendégei kíséretében belép)*: Be jól tette Bonifác bácsi, hogy eljött... Mégis volt foganatja a fehérvári vizitemnek...

BONIFÁC: De még mekkora! Lám, harmadmagammal jöttem!

MACSKÁSI: Ifiasszony szépsége hírére nem is jöttünk, de szinte repültünk!

GÁL *(mindenben sietve utánozza)*:... Szinte repültünk!

BONIFÁC: Szépségedért vendéglátás az adó!

PAKSINÉ (*kacér mosollyal nyugtázza a bókokat*): Úri vendégnek mindig nyitva áll az ajtó... (*Közben az asztalhoz tessékel.*) Fogjanak² helyet az urak... ne vessék meg szerény asztalomat. Kati, kínálj!

BONIFÁC: No, Kati... tudod-e még, mit szeretek?

KATI: A libamáját.

BONIFÁC: Helyes. Ide vele!

PAKSINÉ: Az úrfiak talán pulykamellet? Rántott csibét?

MACSKÁSI (*Katit nézegeti*): Ej, de magához illő kis fehérceselédet választott, ifiasszony!

BONIFÁC: Jobb ízű az étel is, ha virágszál kínálja...

MACSKÁSI: Nyíló bazsarózsa...

GÁL (*bólint*): Bazsarózsa...

PAKSINÉ (*sokallja a Katinak szánt figyelmet*): Hagyják a virágokat, darazsacskák... már bejöttünk a kertből... (*Bonifáchoz.*) Dongó bácsi odakint negyedik vendéget is említett... nem zümmögne erről?

BONIFÁC (*húzódózva*): Hm... várj, míg lenyelem... (*Nagyot nyel.*)

PAKSINÉ: Ó, csak tessék, delectálja magát... Kínálj, Kati!

BONIFÁC: Jöhet a pulykamelle!

PAKSINÉ: Tán az úrfiak beszélnének róla...

MACSKÁSI (*húzódózva*): Én magam is csak hírért hallottam...

GÁL (*vállat von*):... Hírért hallottam.

PAKSINÉ: Ejnye, de titokzatosak...

BONIFÁC: Látom, fúrja az oldaladat... (*Jóllakott, nagyot iszik rá, nagyot fúj.*) Pffüüü... Nohát húgom, te láttad a barátok ínségét...

PAKSINÉ: Magam is megsínylettem...

BONIFÁC: Akarsz-e rajtunk segíteni?

PAKSINÉ: Hogy tehetném?

BONIFÁC: Ne riadozz, nem kerül pénzbe... Csak vendégül kell látnod... egy palotás köz-katonát! Ennyi az egész.

PAKSINÉ: Köz-katonát...? (*Kissé méltatlankodva.*) Ugyan...

BONIFÁC: Nem mondom, nem úri vendég... De a palotán belekóstolhatott az úri dolgokba... Ide meg éppen azért kerül, hogy úrrá faragjuk...

PAKSINÉ: Nálam? Kegyelmedék?

BONIFÁC: Mi meg te... Azaz hogy te meg az úrfiak... Mert a két rangos úrfit épp e célra hoztam...

PAKSINÉ (*nevet*): De nagy az apparátus. Furesa móka... S mi hasznuk ebből a barátoknak?

² Fogjanak: foglaljanak erdélyiesen.

BONIFÁC: Bizonyos jótevőnk kötötte lelkünkre, hogy egy-kettőre úrrá faragjuk... Busás jutalom jár érte...

PAKSINÉ: Nagyon busás?

BONIFÁC: Nagyon busás!

PAKSINÉ: Ez egyre furcsább... Ki az a jótevő?

BONIFÁC: Ne szólj szám, nem fáj fejem... *(Iszik.)*

PAKSINÉ: Úgy? Hm... S ki az a közkatona? Az csak nem titok?

BONIFÁC: Az nem. Bizonyos Jó Ádám...

KATI *(már a közkatona említésénél megrezzent, most fojtott sikollyal elejt egy tálcát.)*

PAKSINÉ *(szigorúan)*: Mi az Kati? Eltörtél valamit?

KATI: Nem, csak elejtettem.

PAKSINÉ: Vigyázz, hol jár az eszed? Többet meg ne lássam. *(Egy intéssel lezárja a témát.)*
Szóval: Jó Ádám... Csak ne volna közember...

BONIFÁC: Holnapra úr lehet!

PAKSINÉ: Hm... úr lehet? Jó Ádám, lássuk, annyira jó?

MACSKÁSI: Ádámnak annyira mégse jó, mint ifiasszony Évának...

GÁL *(bólint)*: Évának...

BONIFÁC: Vállalod hát negyediknek?

PAKSINÉ: Tetszik a móka: vállalom! *(Pattint hirtelen.)* Azazhogy...

BONIFÁC *(ijedten)*: Mégse?...

PAKSINÉ: Holnapután, a kerti mulatságra nem hívhatom... Tudja, ... akkor Teleki lesz itt és több jeles úr. Közkatona, öközöttük?... Nem...

BONIFÁC: Telekiéket magunk se vállaljuk! Más baj nincs?

PAKSINÉ: Nincs.

BONIFÁC: Akkor indulhattok úrfiak. Jó Ádámot előkerítsétek a föld alól is.

MACSKÁSI: Engedelmeivel, ifiasszony... de hív a kötelesség...

GÁL *(bólint)*:... Kötelesség!

BONIFÁC: A palotások hadnagyától kérjétek ki...

PAKSINÉ: S járjanak szerencsével...

MACSKÁSI: A szerencsénk itt marad...

GÁL: Itt marad. *(Ketten bókolva el.)*

BONIFÁC *(tölteni akar)*: Töltsünk ebből a nehéz kínálatú borból...

PAKSINÉ *(lefogja a kezét)*: Várjon Bonifác bácsi... Kegyelmednek mást tartogatok... Add ide Kati a külön kancsót...

KATI *(az asztalra teszi.)*

PAKSINÉ: Jól van, most te is mehetsz...

KATI (*edényekkel ki.*)

(*Paksiné, Bonifác*)

PAKSINÉ: Fehérvárt a kerekesszéket³ kérdezte. Talán át is ülhetne, kényelmesebb...

BONIFÁC: Ejha! Ilyen jó a borod?

PAKSINÉ: Jó öreg rózsamáli... (*Tölt.*)

BONIFÁC: Szép a szószólója, de ha bor, beszéljen magáért. (*Kóstolja, csettint.*) Hát ez igen... (*Kóstol.*) Mindig tudtam, hogy te jó rokon vagy...

PAKSINÉ: Na ugye, Bonifác bácsi...

BONIFÁC (*lelkesen*): Ehhez csakugyan átülök a kerekesszékre! (*Átül.*)

PAKSINÉ (*a bort is odateszi, s mellé ül*): No, isten éltesse!

BONIFÁC: Isten élteszen! Téged... engem... (*A borra mutat.*) Mindhármunkat! (*Énekel.*)

9. énekszám

Ha valaki vígan él, vígan él, vígan él!

A barát az csak úgy él! A barát az csak úgy él!

Szép felházban, palotában

Sétál, pipál, iddogál, repetál...

PAKSINÉ (*tölt*): Repetál...

BONIFÁC (*iszik*): Addig, addig repetál, míg a lábán meg sem áll!

PAKSINÉ: Hanem... kérdeznék valamit, Bonifác bácsi...

BONIFÁC: Hadd hallom...

PAKSINÉ: Ugye az úrfiak előtt titkolta?

BONIFÁC: Mit te?

PAKSINÉ: A Jó Ádám esetét... Hogy miért kell úrrá tenni?

BONIFÁC (*vállat von*): Mit törődünk vele!

PAKSINÉ: Csak a barátok haszna meglegyen, ugye? Szép, dehát az úrfiak mi hasznát látják? (*Tölt.*)

BONIFÁC: Á, azok nem szorulnak rá!

PAKSINÉ: Hát akkor? Miért teszik?

BONIFÁC (*iszik*): Mert lelkes híveink! Derék fiúk... No meg a multság, úri életre nevelni valakit: úri cselekedet.

PAKSINÉ: Szóval én is úri virtusból traktáljam? Szép, de ahhoz mégis csak tudnom kellene, hogy miért?

BONIFÁC (*nevet*): Fikomadta, mondom, hogy neked is meglesz, a multságod.

PAKSINÉ (*tölt*): Meglesz, meglesz... (*Bonifác iszik.*) De nem igazi multság, ha titkolnak valamit... Asszonyoknak kedvét szegni... hát szép ez, mondja? (*Hízelegve.*) S főképpen magától... A legszeretőbb kis rokonnal, úgy-e, nem bánik így ...?

³ Egyszerű, kényelmes régimódi karosszék, amelynek lábai kis kerekeken gördülnek.

BONIFÁC: Ejnye, nézd csak... te cirmos... Hízelegsz?

PAKSINÉ: Tán nem szereti?

BONIFÁC: Szeretem... szeretem...

PAKSINÉ: Mint a rózsamálit?

BONIFÁC: Hohó, azt nem mondtam. *(Iszik, kapatosan.)* De jól melegít... S a nevét is szeretem... Rózsamáli! Be szép!

PAKSINÉ: Mert két asszony neve... Rózsa is, meg Máli is?

BONIFÁC: Lám, csakugyan! De két asszony sok. Ha jobban nézem, négy... *(Szemét mereszti, pislog.)* Ha négyet nézek, nyolc... *(Mámorosan számol.)* Hohó... tizenhat... sok... sok! Egész sokadalom.

PAKSINÉ *(nevet)*: Micsoda?

BONIFÁC: Sokadalom. Rózsamáli... sokadalom. Hopp! Meg erős ital is! Sokadalom, erős ital... ez kell Jó Ádámnak!

PAKSINÉ: Kinek?

BONIFÁC: Jó Ádámnak! Adj neki rózsamálit!

PAKSINÉ: Hogyisne! Mért éppen az kell?

BONIFÁC: Mert így szól a végrendelet. Nem érted?

PAKSINÉ: Végr... *(Érzi, hogy itt lappang a titok, ráhagyja, hadd fecseljen.)* Persze, persze... A végrendelet... Szegény jó Mózsié, ugye?

BONIFÁC: Fenét Mózsi! Gergely!

PAKSINÉ *(ugratja)*: Mózsi, ha mondom!

BONIFÁC: Kartigám? Gergely, ha mondom!

PAKSINÉ *(észbe kap, összecsapja a kezét)*: Kartigám? *(Nagyot lélegzik.)* Az csakugyan Gergely! *(Fejét csóválja.)* Ej, ej...

BONIFÁC: Mit csóválod a fejed?

PAKSINÉ: Sajnálom, hogy meghalt...

BONIFÁC: Sose sajnáld... Akkor nem lenne örökség...

PAKSINÉ: Persze, nem lenne... De mi köze ehhez Jó Ádámnak?

BONIFÁC: Én is azt mondom... mi köze? Jöttment unokaöccs. Adj neki rózsamálit!

PAKSINÉ: Dehogy adok!

BONIFÁC *(nagyot legyint)*: Akkor fuccs az örökség...

PAKSINÉ: Fuccs...? *(Tűnődik, kis szünet után.)* Bonifác bácsi, én bevallok valamit...

BONIFÁC *(álmosan)*: No...

PAKSINÉ: A rózsamáli a fejembe szállt...

BONIFÁC: Minek iszol? Nem konty alá való az...

PAKSINÉ: Ezért nem értem egészen a dolgot... Itt a végrendelet... Igaz?

BONIFÁC: Igaz...

PAKSINÉ: Jó Ádám az örökös... Igaz?

BONIFÁC (*bóbiskolva*): Ühümm...

PAKSINÉ: De csak akkor, ha úrrá faragják... Eltaláltam?

BONIFÁC: El...! Adj neki rózsamálit...! (*Elalszik.*)

PAKSINÉ (*nézi*): Bonifác bácsi...

BONIFÁC (*nem felel.*)

PAKSINÉ: Elaludt... (*A kerek szék mögé megy, óvatosan görgeti oda-vissza, mint egy gyerekkocsit.*)

10. énekszám

Csicsijja bácsi, bubujja bácsi,
Dundika bácsi már alukál...
A rózsamáli mit tud csinálni:
Kivette titkát, ahogy dukál...!
Húgocska tudja, ki az ő madara,
Színarany madara...
Lépre keríti, s kész a diadala,
Csuda diadala!
Trallala – Lallalala!

(*Ujjongó trilla, melyre az alvó felhorkan, Paksiné ijedten dugja a szájába a borosüveget, mint a cuclit. Aztán ringatja.*)

Csicsijja bácsi, a rózsamáli
Álomba ringat, hát álmodjál!

(*Előbbiek, Kati*)

KATI (*bejön, ajkbiggyesztve nézi Bonifácot*): Ezt már ismerem... Kész?

PAKSINÉ: Kész, viheted...

KATI: Ahogy szoktuk...

PAKSINÉ: A szobájába...

KATI: Fektessem?

PAKSINÉ: Fektesd... Én bemegyek a városba...

KATI: Igenis...

PAKSINÉ: Fogytán a francia pirosítóm... S benézek az örményhez is a kék-arany selyemért...

KATI: Igenis...

PAKSINÉ: Estére új vendég lesz... úgy készülj!

KATI (*kitolja a kerek széket Bonifáccal, visszaszól*): Azt is tudom már, igenis... (*El.*)

PAKSINÉ (*a tükörhöz siet, nézi magát. Reménykedve sóhajt, s el.*)

(*Kati, majd Ádám.*)

KATI (*visszajön, ablakot nyit, füttyent. Rigófütty felel. A tükörhöz siet, igazítja magát.*)

ÁDÁM (*bejön*): Tiszta a levegő?

KATI: Tiszta! Most én mondok nagy hírt!

ÁDÁM: No?

KATI: Ezek hárman téged keresnek.

ÁDÁM: Engem?

KATI: Téged. Jó Ádámot.

ÁDÁM: Még ilyet. Kik ezek s mit akarnak?

KATI: Úrnöm bácsija, a fehérvári barát, meg két cifra úrfi... Vendégül hívnak.

ÁDÁM: Vendégül? Hová? Miért?

KATI: Ide, ide... s itt úrrá faragnak!

ÁDÁM: Úrrá? Engem? Felfordult a világ.

KATI: Azt mondják, markodban a barátok sorsa.

ÁDÁM: Ejha! Hát miféle hatalmam van nekem?

KATI: Tudja a szösz!

ÁDÁM: Megállj csak, megállj... (*Felderül.*) Hol az a három faragó?

KATI: Az úrfiak érted mentek a palotába...

ÁDÁM (*fejét vakarja*): Az nem jó...

KATI: A bácsi meg elázva fekszik a vendégszobában...

ÁDÁM: Ez már jobb, látod... Akkor hozzámegyek és mellé fekszem!

KATI: Ne bolondozz! Minek?

ÁDÁM: Hát, hogy ott leljem, ha ébred.

KATI: De mért? Hisz még azt sem tudod, mit akarnak!

ÁDÁM: Elég, ha én tudom, mit akarok... Szabadulni!

KATI: A palotai szolgálatból? Így?

ÁDÁM: Így. Itt a szerencse... nyakonfogom!

KATI: Hol? Én most se látom.

ÁDÁM: Akkor halljad. Ha ezek belőlem urat faragnak, nem hagyhatnak közkatonának... Igaz-e?

KATI: Lám, ez igaz!

ÁDÁM: Faragjanak hát, s szabadítsanak ki!

KATI: S ha addig faragnak, míg elfaragnak tőlem?

ÁDÁM: Attól ne tarts! Kemény fa vagyok én.

KATI: Vigyázz! Ha nem hajlasz, törhetsz! Jaj, el ne szakítsanak...

ÁDÁM: Így bízol bennem?

KATI (*hozzásimul*): Bízom én. De látom, nemcsak pártfogó, meg szerencse kell ide...

ÁDÁM: Mi még?

KATI: Jócskán fortély is!

ÁDÁM: Azt is itt hordom a keblemben. A pénzeszacskó alatt.

(Kint kapu csapódott.)

KATI: Jaj, kapu csapódott... Hallottad?

ÁDÁM: Jön valaki! Hol az a vendégszoba?

KATI: Uccu... *(Ajtót nyit, mutatja.)* Arra, arra...

ÁDÁM *(gyorsan el.)*

(Kati, majd Macskási)

KATI *(kapkodva szedi az asztali.)*

MACSKÁSI *(jön):* A bazsarózsa, virágszál...

KATI: Az úrfi nyilván a kertbe tartott, s idetévedt...

MACSKÁSI: Nem én... Egyenest ide tartottam!

KATI: Asszonyom nincs itthon...

MACSKÁSI: Láttam, hogy elment... Azért fordultam vissza... Hozzád!

KATI: Hát azt hogy gondolja?

MACSKÁSI: Tudod te úgyis. Tetszel nekem. *(Utána nyúl, Kati elhúzódik.)* Ne húzódj, no... szép vagy, igazán szép vagy...

KATI *(nyúlkaló kezére üt):* Nem értem repült ide!

MACSKÁSI *(nevet):* Persze, hallottad, amit asszonyodnak mondtam...

KATI: Tegye csak tovább neki a szépet...

MACSKÁSI: A ház úrnőjének bók jár... De már akkor feléd kacsintottam...

KATI: Elég csúfság, ha ilyen kétszínű... Ki higgyen akkor az úrfinak?

MACSKÁSI: Te, csak te. Értsd meg, asszonyod szemét be kell kötni, hogy ne gyanakodjék... Hadd higgye, hogy megbűvölt, s érte veszkődöm... *(Ölelni akarja.)* Nno... kicsi kis cicám...

KATI *(ellöki):* Táguljon, ordas...

MACSKÁSI: Bekaplak! Megeszlek!... Hamm!

11. énekszám

MACSKÁSI: Jöjj egy kissé közelembe...

KATI: Csakazértse! Csakazértse!

MACSKÁSI: Ül egy percre az ölembe...

KATI: Csakazértse! Csakazértse!

MACSKÁSI: Adj egy csókot, kis goromba,
Aztán repülj a karomba...

KATI: Csakazértse! Csakazértse!

MACSKÁSI *(próza):* Pedig tüzes a csókom, meglásd...

KATI: Elhiszem, mint a paprika...

(Ének)

Csípi nyelvem a paprika...
Nem hallgatok az úrfira,
Mert az úrfi szeles állat,
Hazug, míg a szája járhat!

MACSKÁSI: Csakazértis! Hej, de csakazértis!

KATI: Nem gondolja, amit beszél,
Szava, mint a tavaszi szél,
Szerelme nincs a szívének,
Csak éhsége a szemének!

MACSKÁSI: Csakazértis! Hej, de csakazértis!

(Elkapja Katit, próza.) Megvagy! *(Csókolja.)*

PAKSINÉ *(betoppan)*: Óóóó...!

MACSKÁSI, KATI *(szétrebbenek.)*

PAKSINÉ: Szépen fogadnak saját házámban, mondhatom.

KATI: Jaj, a cudar... a cudar... *(Arcára borított kézzel kiszalad.)*

(Macskási, Paksiné)

MACSKÁSI: Grácia szegény fejemnek!

PAKSINÉ: Hát így vagyunk! Eddig más nótát fűjt...

MACSKÁSI: Büntessen ifiasszony... de ne feledje, hogy ennek is kegyelmed az oka...

PAKSINÉ: Hogy én?! No lám... Hát ennek hogyan?

MACSKÁSI *(kapkodva)*: Kegyelmed, igenis, mert... *(pattint)* hogy is mondjam?

PAKSINÉ: Mondja, csak mondja!

MACSKÁSI *(összeszedi magát)*: Mert kegyelmed szépsége annyira megbűvölt, hogy belekábultam... Ajzott szívvel indultam el Gállal... de hiába. Szerelmes lábaim megfordítottak és visszahoztak. Reméltem, egyedül találom. Kegyetlen csalódás: nincs itthon. Itt állok magányosan, fojthatatlan hevülettel. S a lány itt sündörgött...

PAKSINÉ: Így hát a cselédem keblére borult...

MACSKÁSI: Ó, dehogyis, dehogyis... Mondom, a lány itt sündörgött, s neszt fogott... Példálózni, ugratni kezdett... Mit tegyek? Csak nem tehetem ki kegyelmedet gyanúnak?

PAKSINÉ: Ó, a lovag!

MACSKÁSI: Gondoltam: legjobb, ha bekötöm a szemét... Hadd higgye, érte veszködöm... Így aztán...

PAKSINÉ *(nevetésben tör ki)*: Hú, de nyakatekert!

MACSKÁSI *(sértődötten)*: Tán nem hiszi?

PAKSINÉ *(egyre jobban kacag)*: Hiszem-e, nem hiszem-e, mindegy... De ügyes... ügyes, ügyes... Azt meg kell adni. *(Már nevetés nélkül, könnyed tárgyilagossággal.)* Tudja mit? Elfogadom a mentségét! Kivágta magát!

MACSKÁSI *(békítően)*: S nem is haragszik?

PAKSINÉ: Nem haragszom. *(Kezet nyújt, Macskási igen szertartásosan kezét csókol.)* De ezután jól viselkedjék.

MACSKÁSI: Fogadom, hogy...

PAKSINÉ: Jó, jó, jó... Most menjen.

MACSKÁSI *(bókolva indul, az ajtóból visszafordul)*: A szívem csak asszonyomé... Csak asszonyomé... *(El.)*

(Paksiné, Kati)

PAKSINÉ *(kiszól)*: Kati... Gyere be!

KATI *(bejön.)*

PAKSINÉ: Ami sok, az sok! Már minden vendégem rádkap!

KATI: Sok léhűtője... Én nem tehetek róla.

PAKSINÉ: De fennen beszélsz. Igenis tehetsz róla. Húzódj meg, ahogy cselédhez illik. Ne kellesd magad.

KATI: Én kelletem?

PAKSINÉ: Te, te! S hozzá cifrákodsz is. Kinek cifrákodsz? Idejárom uraknak!

KATI: Kellenek is azok. Akár ne lássak egyet se. Van nekem magamhoz való.

PAKSINÉ *(meglepődve)*: Mit beszélsz? Kid van, te?

KATI: Szeretett mátkám!

PAKSINÉ: Mátkád? Lám, a kis ravasz. S ezt csak most mondod?

KATI: Eddig nem mertem... De most már látom: útjában vagyok... Hát megkérem: engedjen magam útjára...

PAKSINÉ: Feleségül mennél?

KATI: Feleségül.

PAKSINÉ: Bánom is én, eredj. Áldásom rátok.

KATI *(boldogan)*: Ígéri s megtartja?

PAKSINÉ: Ne bosszants már. Egyéb bajom van. Szólj majd, ha jobb kedvem lesz.

(Előbbiek, Gál, Macskási)

GÁL *(besiet, nyomában Macskásival)*: Hiába, nem találom Jó Ádámot... Nyoma sincs sehol!

PAKSINÉ: A palotában kereste?

GÁL: Tüvé tettem a palotát... nincs. Kerestem a hadnagyát, nincs. Nagy ott a kapkodás. Mindenki lótfut.

MACSKÁSI: No, akkor befellegzett... Most hol keressük?

PAKSINÉ: Kár... pedig már olyan kíváncsi voltam rá. Hol is lehet?

MACSKÁSI: No hol?

GÁL: No hol?

(Kint zaj, hangok.)

(Előbbiek, Bonifác, Ádám, Kati)

BONIFÁC (*hangja kint*): Itt van! Megvan! (*Tárul az ajtó, Ádám a kerekesszéken tolja be Bonifácot, utánuk szepegyve Kati.*) Itt hozom!

PAKSINÉ: Kit hoz, mit hoz, Bonifác bácsi?

BONIFÁC (*diadallal*): Azt hozom, aki hoz!

PAKSINÉ (*nevet*): Na, ez jó!

BONIFÁC: Eltaláltad... Mert... (*Ádámra mutat*) ez Jó.

ÁDÁM (*előrelép*): S még hozzá: Ádám!

PAKSINÉ (*összecsapja a kezét*): Csak nem? Jó Ádám?

ÁDÁM (*hetykén-katonásan*): Szolgálatjára!

MACSKÁSI, GÁL: Áááá. Hohó! Hát mégis?

BONIFÁC (*Macskási s Gál felé*): No ti híresek! Jó az öreg a háznál mi?

PAKSINÉ (*Ádámot mustrálja*): Lássuk csak... Szép szál legény... Ilyennek képzeltem. Honnan szedte, drága bácsikám?

BONIFÁC: Honnan? Hát ott ült a szobámban, s várta, hogy felébredjek. Tudja ez a regulát.

PAKSINÉ: Hát ezt nem értem... Hogy került a szobába?

(*Ádámhoz.*) Feleljen!

ÁDÁM: A palotában mondták, hogy innen keresnek... Hát idejöttem... Csak éppen elvitettem az ajtót...

BONIFÁC: No, Jó Ádám, hát most ennek az úrasszonynak a vendége vagy.

PAKSINÉ: Érezze magát itthon a házámban...

BONIFÁC (*Macskásihoz, Gálhoz*): Ti pedig fogadjátok mindjárt cimborának!

ÁDÁM: Vendég? Cimborá? Vajh mivel érdemeltem?

PAKSINÉ: Jó híret vettük, ajánlották nekünk!

BONIFÁC: S kellő pártfogód van.

ÁDÁM (*örömmel*): Pártfogó? Az nagy kincs.

BONIFÁC: Nagy hát... A többivel ne törődj.

ÁDÁM: Ilyen felmagasztalás... (*a kerekesszékre*) egy tehertolónak...

BONIFÁC: Ej, hallod-e? Engem mondasz tehernek? Felpanaszlod?

ÁDÁM: Dehogy panaszlom én... (*Méretegi a kövér Bonifácot.*) Ámbár nincs éppen szellővel bélelve!

BONIFÁC: Ne, te ne... Csak aztán széltoló ne légy!

MACSKÁSI (*Ádámhoz lép, kezét nyújt*): Talpadra estél... Parolát, Ádám! (*Kezet ráznak.*)

GÁL (*utána*): Talpadra! Parolát! (*Kezet ráznak.*)

BONIFÁC: Ohó... Csak így szárazon?

PAKSINÉ (*tapsol*): Kati fiam. Sürögj... (*Ujjával fenyegeti.*) De illendően.

KATI (*egész a falhoz lapulva, szinte lélegzetfojtva leste eddig a jelenetet s kísérte szemmel Ádámot. Most elfogódva, nagy igyekezettel rakja meg az asztalt étellel-itallal, aztán megint elhúzódik. Igyekszik mindig Ádám háta mögé kerülni, nehogy megzavarja, de szeme folyton rajta.*)

PAKSINÉ: (*amint Kati végzett munkájával, egy néma intéssel kiparancsolja.*)

KATI (*kihátrál, az ajtóban még megtorpan, Ádámra néz, s el.*)

(*Előbbiek, Kati nélkül*)

BONIFÁC (*ezalatt töltött*): No húgom s úrfiak. Ki-ki fogjon poharat!

MIND (*poharat fognak.*)

BONIFÁC: A ház új vendégének egészségére!

PAKSINÉ: S boldogságára!

MACSKÁSI: Vegye körül minél vidámabb sokadalom!

GÁL: Sokadalom!

BONIFÁC: S ne szűkölködjék hathatós italban!

PAKSINÉ: Éljen! (*Koccintanak, isznak.*)

ÁDÁM (*elfogódva*): Köszönöm ifiasszonynak. (*Bonifác felé.*) Jóleső terhemnek... (*Macskási, Gál felé*) s az úrfiaknak...

BONIFÁC: Hohó... őket ne úrfizd... Cimborának te-tu a rendje. (*Macskásira.*) Ennek azt mondod: te Macskási...

ÁDÁM: Te Macskási...

BONIFÁC (*Gálra*): Ennek meg azt: Te Gál...

ÁDÁM: Te Gál...

BONIFÁC: No látod, megy ez...

ÁDÁM: Döcög inkább. (*Végignézi magán*)... ebben a palotás kékbeliben...

PAKSINÉ: Ó, azon könnyen, segíthetünk... Szállásául szegény uram szobáját jelöltem... s ott még a ruhatára... Használja kedve szerint. (*Méretegi Ádámot, kis kacér hangsúllyal.*) A természetük nagyon egyeznék, úgy nézem...

MACSKÁSI (*felfigyel*): Ejha!

PAKSINÉ: Igen, igen... A tartása is... Szinte úgy tűnik, mintha elveszett uramat látnám... (*Szeméhez emeli kendőjét, aztán kis nevetéssel.*) Ej, bolondság, még megghatódom...

BONIFÁC (*értetlenül*): Én nem látom, hogy hasonlítana...

PAKSINÉ: Maga nem is, ebben a ruhában. De az én szemem mögé lát... S nem csal!

MACSKÁSI: Mögé lát?

PAKSINÉ (*nézi Ádámot*): Öltözzék csak át, ahogy mondtam... Már magam is kíváncsi vagyok...

MACSKÁSI (*bosszúsan*): Túlágosan kíváncsi...

PAKSINÉ: Ej, mi gondja rá? (*Ádámhoz.*) Megteszi ugye? A kedvemért!

ÁDÁM: Ifiasszony kedvéért szívesen... Bár nem hiszem, hogy ettől megurasodnék...

MACSKÁSI (*éllen*): Nem hát!

BONIFÁC (*Macskásihoz*): Mit pattogsz, hé? Húgom kellően felkarolja, s te kedvét szeged?

ÁDÁM: Az én kedvemet? Dehogyan! Sose volt ilyen kedvem.

PAKSINÉ (*tapsikál*): Jól van, jól van.

BONIFÁC: Azért mondom... Jókedv a fő. S ha lankad, serkentsük. (*Koccint Ádámmal.*)

ÁDÁM: Szívesen azt is. Serkentsük. (*Megissza egy hajtásra.*)

PAKSINÉ (*elismerően*): Ni... egy hajtásra! Ez is ő.

BONIFÁC (*Macskásihoz*): S ti úrfiak? Elmaradtok?

MACSKÁSI (*durcásan*): Én nem iszom.

BONIFÁC: Nem-e? Mióta?

MACSKÁSI: Itt nem. Megfogadtam, hogy jól viselkedem. S ez úriház, nem kocsmá!

BONIFÁC: De nyugós vagy... Mi ütött beléd?

PAKSINÉ (*legyint*): Hagyja...

BONIFÁC: Hm... Azért mond valamit... Húgom úri kényelmét ne háborítsuk férfi-mulatással. Megyünk Rozogánéhoz.

PAKSINÉ: Kihez?

BONIFÁC: Rozogánéhoz. Híres kis kocsmá mostanában... Ott mérik Kolozsvár legjobb borát.

PAKSINÉ: Micsoda? Hát az én rózsamálím? Elhagyná, hűtlenül?

BONIFÁC (*int Paksinénak, hozzáhajol*): A plánumhoz tartozik!

PAKSINÉ: Úgy! Hát csak vigyék! De előbb átöltözzék ám!

BONIFÁC: Nyomban! Gyere, Ádám!

ÁDÁM (*mosolygó nyugalommal figyelte a kis villongást*): Idestova lejár a kimenőm... Szolgálatba lépek...

BONIFÁC: Hű, erre nem gondoltunk...!

PAKSINÉ: Az is baj? Majd kimentjük!

BONIFÁC: Persze, hogy ki. Vendégnek nincs szolgálat.

ÁDÁM (*elégedetten*): Akkor helyben vagyunk.

BONIFÁC: Öltözni, öltözni. (*Macskásihoz.*) Ti segítsetek.

MACSKÁSI: Ha visszük, szívesen...

PAKSINÉ (*kis nevetéssel, fojtottan*): Tőlem félti?

MACSKÁSI (*fojtottan*): Ifiasszonyt félttem...

BONIFÁC (*sürgetve Ádámhoz*): No, jössz-e?

ÁDÁM (*vígan*): Pártfogóm van, szolgálat nincs... mehetünk (*Bonifáccal, Macskásival, Gállal el.*)

(*Paksiné, majd Kati*)

PAKSINÉ (*boldogan sóhaj, nyújtózik, dúdol. Nagyon elégedett.*)

KATI (*bejön. Figyeli Paksinét, látja jókedvét*): Látom, asszonyomnak jó kedve van.

PAKSINÉ: Régen volt ilyen, Katicám!

KATI: Akkor talán... talán most megkérhetném...

PAKSINÉ: Mire fiam?

KATI: Eresszen ki, hogy hazamehessek...

PAKSINÉ: Ó, persze, hiszen te boldog mátká vagy. De mondd csak: ki a választottad? Derék legény?

KATI: Szakasztott olyan, amilyen kell... Ő az igazi!

PAKSINÉ (*maga elé révedezve*): Az igazi...

KATI: Erős is, meg azért karcsú is...

PAKSINÉ (*m. f.*): Igen...

KATI: Eszes is, meg szíves is...

PAKSINÉ: Igen, igen...

KATI: Rátarti is, hajlik is...

PAKSINÉ: Igen, igen, igen...

KATI: Szigorú is, jó is...

PAKSINÉ: Jó is! Ez az!

KATI (*meghökken*): Asszonyom talán ismeri?

PAKSINÉ: A te választottadat? Nem! A magamét!

KATI (*összecsapja a kezét*): Hát asszonyomnak is van? Férjhez megy?

PAKSINÉ: Azt hiszem... (*Elhatározással.*) Igen... bizonyosan. Én is megtaláltam... az igazit!

Függöny.

MÁSODIK FELVONÁS

1. KÉP

(Paksiné szobája. Kis színpadon függönyös szobasarok, amely mögött a következő kép kocsmadíszlete már készen állhat. A háttérből hallatszik az induló kerti mulatság zsongása. Halk zene.

5. zeneszám

(Paksiné, Macskási)

PAKSINÉ *(jön, nyomában Macskásival, szin mögötti beszélgetést folytatva)*: Gyülekeznek a vendégeim, s fogadnom kell őket. Teleki mindjárt itt lehet.

MACSKÁSI: Csak egy percig hallgasson meg, ifiasszony...

PAKSINÉ: No de hát mi folyik a kocsmában immár harmadnapja? Azóta színüket se láttam...

MACSKÁSI: Éppen ez az. A fickó úgy belejött a duhajkodásba, hogy úriember nem győzheti irammal... Szívós állat a paraszt.

PAKSINÉ *(kis kárörömmel)*: Törököt fogtak, mi? Végül még ő faragja az úrfiakat paraszttá!

MACSKÁSI: Engem ugyan nem! Az egész nincs már gusztusomra! Mióta ifiasszony bűvkörébe kerültem, csak itt járt az eszem...

PAKSINÉ: Vagyis faképnél hagyta a vállalkozást. Vigyázzon, én is benne vagyok!

MACSKÁSI: Azért fogózzunk mi ketten szorosabbra... Itt az én helyem, nem ott. Ha részese lehetnék asszonyom mulatságának...

PAKSINÉ: Úgy! Eddig jó volt a kocsmá is, de most, hogy itt díszesebb mulatság kínálkozik...

MACSKÁSI: Mondom, itt járt az eszem eddig is... S most, mikor vendégei közt teljes pompájában kivirágzik... most igazán nem kívánhatja, hogy bármi vállalkozásért elszakadjak kegyelmedtől...

PAKSINÉ: Úrfi, úrfi! Szép ez a hódolat, de mi a célja?

MACSKÁSI *(hamis pátozzal)*: Az eszem nem tűz célt, de szívem reméli, hogy eljött a pillanat, amikor asszonyoméval összedobban. Talán épp most, ebben a bűvös éjszakában, tánc, muzsika mámorában...

PAKSINÉ *(kis, józan kacajjal)*: Ne, ne, ne...! Fogja meg a gyeplőt!

MACSKÁSI *(bosszúsan)*: Kinevet?

PAKSINÉ: Dehogy... Csak maga is túl nagy iramot vett, mint Jó Ádám. S vajh lesz-e olyan szívós?

MACSKÁSI: Vele hasonlít össze?

PAKSINÉ: Ó, nem... dehogy! Jó Ádám... Az más...

MACSKÁSI: Más, ugye? Vettem észre.

PAKSINÉ: Ugyan mit?

MACSKÁSI: Hogy vele nem így beszélt, inkább biztatta.

PAKSINÉ: Csak nem féltékeny rá?

MACSKÁSI: Én? Ilyen senkire...!

PAKSINÉ *(élesen)*: Ha senki, mért karolták fel? Mért teszik úrrá?

MACSKÁSI: Látom, ez csiklandja ifiasszonyt is. Egy palotás porszem nagy emelkedése... S ha már felverték, ifiasszony kegye is rásüt: hadd csillogjon.

PAKSINÉ: Ugyan, ne berzenkedjék! Tudom én, mit csinállok!

MACSKÁSI: Tudja-e? Dehogyan tudja.

PAKSINÉ: Furcsán beszél... Megint titok? *(Elfordul.)* Keressen mást, s előtte titkolózzék.

MACSKÁSI *(megszepsen)*: Ne... ne menjen, nem titkolózom kegyelmed előtt!

PAKSINÉ *(visszafordul)*: Hát akkor beszéljen!

MACSKÁSI: Mindent elmondok... *(Szinte súgva.)* Azt hiszi, azért vagyunk itt, hogy Jó Ádámot úrrá tegyék? Épp fordítva áll a dolog. A fickó ugyan úrrá lenne egy nagy örökséggel, ha nem dorbézolna sokadalomban! Azért járattuk vele a bolondját, hogy elüssük tőle!

PAKSINÉ *(észbe kap)*: Óóó... Hát így!

MACSKÁSI: Így bizony, nem másképp.

PAKSINÉ: Higgyek az úrfinak? Igazat mond?

MACSKÁSI: Én ifiasszonynak mindig igazat mondok... S bizalomért bizalmat kérek...

(Előbbiek, Kati)

KATI *(belép)*: Teleki főgenerális urunk érkezik.

PAKSINÉ: Jól van, megyek... *(Kati el.)*

MACSKÁSI: S maradhatok én is?

PAKSINÉ: Nem! Menjen csak szépen vissza!

MACSKÁSI: Visszaküld? S ott mit tegyek?

PAKSINÉ: Tegyen tetszése szerint... Maga tudja a dolgát...

MACSKÁSI *(lesújtva bókol, el.)*

PAKSINÉ: Most már én is tudom a magamét. Én teszem úrrá!

Függöny.

2. KÉP

(Koloszvári kocsmá. Füstös helyiség. Mielőtt a függöny szétmegy, hallatszik a zeneszó, kurjongatás, dobogás.)

(Ádám, Bonifác, Gál, Rozogáné, Miron, mesterlegények, cigányok)

ÁDÁM *(duhaj jókedvvel táncol az asztal tetején, a cigányok felé)*: Gyorsabban hé, gyorsabban!

BONIFÁC *(széken terpeszkedve, pohárral a kezében, lomhán rázza magát, a zene ütemére fejével biccentget, dúdol.)*

GÁL *(az asztalnál állva nézi Ádámot, illeg, tapsolva veri a taktust.)*

ROZOGÁNÉ *(idős, szikkadt kocsmárosné, aki feltűnően, de hasztalanul kendőzi magát. Az ajtófélfának támaszkodva olvadó gyönyörrel mered Ádámra, közben elismerően integet a mellette levő sarokasztalhoz, ahol Miron és a többi mesterlegény csendesen iddogál):* Ez tud mulatni, mi?

MESTERLEGÉNYEK *(közömbösen biccentgetnek vissza Rozogánénak. Tüzes, ropogós tánc és kurjongatás.)*

ÁDÁM *(tánc közben „táncszókat” rikkant, énekel):*

12. énekszám

Három éjjel, három nap,
Nem elég a lábomnak!

MIND: Hujju juju jujujuju
Hujju juju jujujuju

ÁDÁM: Rámás csizma, gombos ing,
A zsebembe semmi sincs!

MIND: Hujju juju jujujuju
Hujju juju jujujuju

ÁDÁM: Kicsi nékem ez a ház,
Kirúgom az oldalát!

MIND: Hujju juju jujujuju

(Előbbiek, Macskási)

MACSKÁSI *(bejön):* Még mindig bírja? *(Mohón iszik.)*

BONIFÁC: Még mindig... Elment a lovasküldönc?...

MACSKÁSI: Ei! Csak jönne már perjel atyánk!... Ki győzi ezt szusszal?

BONIFÁC: Kutya legény...

MACSKÁSI: Veszett kutya... *(Fogcsikorgatva.)* Le kéne ütni!

GÁL *(mikor Macskási bejött, letörten támoltygott hozzájuk, most gépiesen legyint):* Le kéne ütni!

MACSKÁSI *(megrázza Gált):* Te, idehallgass. Mondanék valamit...

GÁL *(felriad):* Mit?

MACSKÁSI *(a mesterlegényekre int):* Vasmarkú fickók... Jó volna ezekre uszítani... *(Iszik.)*

BONIFÁC: Nono... elveted a sulykot... Mindent módjával!

MACSKÁSI: Hátha úgy jár, mint a Kartigám fia?

BONIFÁC: Szeretnéd, ha ők ütnék le, mi?

MACSKÁSI: Markunkba esne az örökség egy csapásra! Mit bajlódjunk vele? *(Gálnak biccent.)* Na? *(Gál iszik. Gépiesen visszabiccent.)* Na!

BONIFÁC *(szertartásosan bort önt a kezére.)*

MACSKÁSI *(Bonifáchoz):* Te mit csinálsz?

BONIFÁC: Én mosom kezeimet!

MACSKÁSI (*legyint, és Gálhoz*): Mi vállaljuk! (*A mesterlegényekhez megy, koccint velük, Ádámra intve buzgón magyaráz valamit.*)

MESTERLEGÉNYEK (*vállukat vonogatják.*)

MACSKÁSI (*Ádámhoz megy*): Állj meg, pajtás!

ÁDÁM (*tánc közben leinti*): Ki mondja? (*Dacosan.*) Járd ki lábam, járd ki most! Nem parancsol senki most! Hajajaja...

MACSKÁSI (*a cigányokhoz fordul*): Ácsi!

CIGÁNYOK (*leállnak.*)

ÁDÁM (*hevesen Macskásihoz*): Mi kell?

MACSKÁSI: Hagyd abba, igyunk inkább. Azt mondják, sok a jóból.

ÁDÁM: Kinek sok? Nekem kevés!

MACSKÁSI (*a mesterlegényekre*): Amott háborognak. (*Kicsinylően.*) Holmi oláh mesterlegények...

ÁDÁM: Menjenek a pokolba...

MACSKÁSI: Éppenhogy téged akarnak odaküldeni...

ÁDÁM: Engem-e? Dejszen!

MACSKÁSI: Azt mondják, nagyszájú, hetyke ficsúr vagy...

ÁDÁM: Ficsúr? De a mindenit. (*A mesterlegények felé indul.*) Hé, ti ott!

MIRON (*szelíd nyugalommal*): Nekünk szólt?

ÁDÁM: Nem is másnak... Kinek van baja velem?

MESTERLEGÉNYEK (*egymásra néznek.*)

ÁDÁM: Ilyen gyávák vagytok? Szégyen, gyalázat! Ki a legerősebb köztetek? (*Mironhoz.*) Téged nézlek annak! Jöszte csak!

MIRON (*még mindig nagyon nyugodtan, nem is néz nagyon oda.*)

ÁDÁM: Ficsúr vagyok, mi?

MIRON: Úrfi vagy, úgy nézzük.

ÁDÁM: Honnan tudod? Amért cifra kacat van rajtam? (*Ledobja köntösét, ingujjban.*) Így talán kiállsz velem...!

MIRON (*nyugodtan*): Nyughass, úrfi...

ÁDÁM: No, hores. Inadba szállt a merszed?

MIRON (*végigméri, aztán egy ugrással öltre megy.*)

ÁDÁM (*keményen birkózik.*)

MACSKÁSI (*feszülten lesi az eredményt, iszik.*)

MIRON (*hirtelen, meglepetve*): Ádám!

ÁDÁM (*szintén felismeri*): Miron!! (*Nyakába borul.*) Hát te vagy, testvér?

MIRON: Megismertelek a fogásodról...

ÁDÁM: Az ám, ismerős nékem is a tiéd... Hej be sokat gyúrtuk egymást suttyó korunkban...
(*Boldogan.*) Csakhogy látlak!

MIRON: Te megurasodtál...

ÁDÁM (*bosszúsan legyint*): Hagyd el! (*Közéjük ül.*) Most már azt is megmondhatod, mért akartál a pokolra küldeni?

MIRON: Én? Téged? Hiszen te üzented azzal az úrfival (*Macskásira int*)... hogy takarodjunk...

ÁDÁM: Azzal? No lám... Az úrfi! Ezzel is többet tudok!

(*Az asztalra csap.*)

Jár a világ szája,
Ne hajts pajtás reája!

BONIFÁC (*odaát, Macskásihoz*): No, ezt megcsináltad! Kicsúszik a kezünkből...

MACSKÁSI: Visszaédesgetem... (*Átkiált.*) Ádám pajtás! Drága cimboránk! Hát magunkra hagysz?

ÁDÁM: Tudom már, kinek sok a jóból... Hát asztalt váltok.

MACSKÁSI: De megyünk a szépasszony ablaka alá, szerenátára. Oda csak eljössz?

ÁDÁM: Elég szép nekem Miron is. (*Cigányokhoz.*) Hé füstösök! Most régi cimborám kedvére húzzátok. Rozogáné... a legjobb bort ide!

ROZOGÁNÉ (*olvadozva*): Hozom kincsem... hozom! A rózsamálit!... (*Kisiet, bort hoz.*)

CIGÁNYZENÉSZ (*odamegy Mironhoz, kíséri a dalt.*)

MIRON (*énekel*):

13. énekszám

Szállj el felhő napkeletre, kedvesemnek kis kertjébe!

MIND: Maj! maj!⁴
Maj! maj!

MIRON: Ápolgassad gyöngyharmattal, hadd viruljon éjjel-nappal!
Maj! maj!

MIND: Maj! maj!

MIRON: (*élénkebben*): Vándorlegény fogja botját, útra kél...
Hajhó!

MIND: Hajhó!

MIRON: Hull az eső, ég a nap vagy fúj a szél...
Hajhó!

MIND: Hajhó!

MIRON: Bárhogy ázik, bárhogy fázik, ha rágondol, dudorászik, hajhó!

MIND: Hajhó!

⁴ Maj, maj! kb. annyit jelent: haj, haj!

(Ismétli a dalt, fokozódó tánctempóval): Vándorlegény fogja botját... stb.

(Román és székely táncok)

14. zeneszám

(Miron román szólót táncol. Ádám csüördögölőt táncol, mintegy hozzászövi Miron táncához, együtt fejezik be. Ezután rövid körtánc, melyben a többi legény is részt vesz. A barátok az asztalra borulva elaludnak.)

(Előbbiek, Kati, majd Dobos)

KATI *(a mulatás tetőfokán surran be, s meghúzódik a háttérben.)*

(Közeledő, egyre keményebb dobpergés. Mikor az ajtónál hangzik, a tivornya egyszerre megszakad. Ernyedt kábulat. Rozogáné az ajtóhoz siet, kinyitja.)

DOBOS *(az ajtó előtt látható):* Halljátok Teleki urunk parancsát! Minden katona fővesztés terhe alatt köteles pirkadat előtt hadba menni. Ki-ki jelentkezzék csapatánál józan és tiszta állapotban! *(Dobolva el. Dermedt csend. A mesterlegények komoran kisorjázna az ajtón. Rozogáné kisompolyog, a cigányok is eltűnnek. Ádám borúsán maga elé mered. Ebben a csöndben)*

(Ádám, Kati)

KATI *(halk rigófüttyöt hallat.)*

ÁDÁM *(felüti a fejét):* Katicám, életem! Hogy kerülsz ide?

KATI *(odamegy):* Baj van, Ádám... Asszonyom küldött, hogy jér hozzá gyorsan!

ÁDÁM: Hozzá! Ott mi baj lehet?

KATI: Jaj, nem tudom... Nem mondta, s nem faggathattam... Talán ezt hallotta ő is? *(A dobos után int.)*

ÁDÁM: A hadat gondolod? Hát derült égből jött... Vérezni visz Teleki, s ki tudja, merre? De mit fáj ez asszonyodnak?

KATI: Hiszen nálunk a ruhád...

ÁDÁM: Persze... hát ennyi! Neked több, ugye?

KATI: Sírhatnék Ádám... Oda minden szép reményünk...

ÁDÁM: Azért! Már azt hittem, most vihetlek... de *(bizonytalanul)*... majd ha visszatérek...

KATI: S a szabadulás? Az urakban bizakodtál... Hát nem kértek ki?

ÁDÁM *(lenézően az alvókra):* Ezek? *(Egy felvillanó gondolattal.)* Hacsak asszonyod nem...

KATI: Te! Hátha azért hívat? Teleki éppen nálunk van...

ÁDÁM: Bolond szerencse volna...

KATI: Jer hát, siessünk...

ÁDÁM: Várj egy percet... Ha mégis mennem kell, ott el se búcsúzhatunk...

KATI *(Ádám mellére simul.)*

15. énekszám

ÁDÁM *(ének):* Könnyebb kösziklának lágy viasszá válni,
Mint két forró szívnek egymástól elválni,

KATI: Amikor két forró szív egymástól elválik,
Még az édes csók is keserűvé válik...

EGYÜTT: Mikor két forró szív egymástól elválik,
Még az édes csók is keserűvé válik...

KATI: Elmégy rózsám, elmégy, visznek katonának,
De az árva szíved oda ne add másnak!

ÁDÁM: Búcsúcsókod lesz az én szívem pecsétje...

KATI: Hogy új csókkal oldjad, elepedek érte!

EGYÜTT: Búcsúcsókod lesz az én szívem pecsétje,
Hogy új csókkal oldjad...

ÁDÁM (*bizakodással*): ...Visszajövök érte!

(*Csók.*)

Függöny

3. KÉP

(*Paksiné intimebb szobája. Hátul erkély. Kívülről zene*)

5. zeneszám

(*Ádám, Paksiné*)

PAKSINÉ (*a mulatsághoz illő pompás öltözékben*): Örülök, hogy talpon látom s józanul. Hát az őrangyalai?

ÁDÁM: Nyilván a mennyországban érzik magukat...

PAKSINÉ: S valójában a sárga földig jutottak... Nem?

ÁDÁM: Nem azok, mert az asztalba kapaszkodnak...

PAKSINÉ: Egyet mondok: mától szóba se álljon velük!

ÁDÁM: Hát azt hogy csináljam? Mindnyájan asszonyom vendégei vagyunk... így, együttesen...!

PAKSINÉ: Ők nem sokáig, nyugodt lehet. Csúful becsapták kelmedet is, engem is...

ÁDÁM: Engem?...

PAKSINÉ: Tudja meg: a vesztére törnek! Nem urat, de korhelyt akarnak kelmedből faragni...

ÁDÁM: S azt miért?

PAKSINÉ: Miért? Hm... (*Kitérően.*) Hogy rossz hírbe keverjék a palotában...

ÁDÁM: Mit ártogat nekik egy árva palotás?

PAKSINÉ: Ne kutassa... így van! S éppen azért vigyázok kelmedre. Itt marad nálam... az én védelmem alatt! Megértette?

ÁDÁM (*fejét rázza*): Nem lehet, ifiasszony! Nekem nyomban hadra kell jelentkeznem...

PAKSINÉ: Hadra? Ki mondta?

ÁDÁM: Teleki úr parancsa... Kidobolták!

PAKSINÉ (*bosszúsan pattint*): Ej, be kellemetlen! Nem is tudtam...

ÁDÁM: Magam is most tudtam meg... Csak annyi az időm, hogy megköszönjem ifiasszony szívességét...

PAKSINÉ: Várjon! (*Tűnődve.*) Azt hiszem, csak egy szavamba kerülne Telekinél...

ÁDÁM: Erős szó kell ide...

PAKSINÉ: Hát erős lesz...

ÁDÁM: Katonadologban Teleki úr nem ismer tréfát...

PAKSINÉ: Az én dolgom se tréfa!

ÁDÁM (*csodálkozva*): Ifiasszony dolga?

PAKSINÉ (*észreveszi, hogy többet mondott a kelleténél, kitérően*): Kezeskedem, hogy nem vonul hadba! De egy feltétel alatt.

ÁDÁM (*felvidultan*): Hadd hallom!

PAKSINÉ: Tapodtat se moccanhat mellőlem, amíg nem engedem.

ÁDÁM: Hogyan? Hiszen várják a vendégek!

PAKSINÉ: Hadd várjanak... Szólítsa be Katit!

ÁDÁM: Azt öröme... (*Kisiet.*)

PAKSINÉ (*levelet ír.*)

(*Előbbiek, Kati*)

KATI (*Ádámmal belép. Szorongva figyelik Paksinét.*)

PAKSINÉ: Kati fiam! Megkeresed a kertben Teleki urunkat! S ezt a levelet a kezébe adod. Saját kezébe! Megértetted?

KATI (*a szemé összevillan Ádáméval*): Igenis, megértettem!

PAKSINÉ: S ha vendégeim keresnek, mondd, hogy fejem megfájdult, kissé lepihentem, ők csak mulassanak... Ezt se felejtjed el?

KATI (*meghökkenve néz Ádámra*): Nem, dehogy is felejtjem.

PAKSINÉ: Akkor jól van, mehetsz... Senki se zavarjon.

KATI (*nehezen nyögi ki*): S a vendég katona úr?

PAKSINÉ: Az itt marad velem.

KATI (*most már döbbenetesen néz Ádámra.*)

ÁDÁM (*vállat von, hogy ő sem érti.*)

PAKSINÉ: No, mit bámulsz? Szökkenj, ha mondom.

KATI (*gyorsan el.*)

(*Paksiné, Ádám*)

PAKSINÉ: Most pedig vallja be, hogy nehéz szívvel ment volna el innen...

ÁDÁM (*Kati után sóhajt*): De milyen nehézzel! Nem is képzelem!

PAKSINÉ: Igaz, hogy egyetlen estén barátkoztunk... Azóta a cselszövők foglya volt... Gondolt-e ide legalább ezalatt?

ÁDÁM (*mint fent*): Bizony, a gondolatom csak ide röpködött.

PAKSINÉ: Mint madár a párjához, ugye?

ÁDÁM: Mint madár a párjához...

PAKSINÉ: Kedves, hogy ilyen egyszerűen s őszintén mondja...

ÁDÁM: Ami igaz, az igaz... Mit tagadjam?

PAKSINÉ: Szébb volna mégis, ha több szóval és ékebben szólna!

ÁDÁM: Nem értek én a dámák ékes nyelvén...

PAKSINÉ: Jaj de kishitű... Csak egy kis merészség kell hozzá... Asszonyszívnek merészség a kulcsa...

ÁDÁM: Fölös beszéd lehet a zárja is...

PAKSINÉ: Várjon, segítek. Hátha megoldom a nyelvét? (*Hangszerhez nyúl.*)

16. zeneszám

Ritka kertben találsz szebben
kinyílt virágot...

Vagy zöldellő, kedves, kellő

Pálmafaágot...

Lám, ó mely nagy szerencse,

Bár akárki tekintse

Nálam vagyon életemnek

Legdrágább kincse!

ÁDÁM (*Kati után gondolva, lelkesen, hévvel*):

Itten vagyon életemnek

Legdrágább kincse!

Lám, ó mely nagy szerencse,

Bár akárki tekintse,

Itten vagyon életemnek

Legdrágább kincse!

EGYÜTT (*de mindkettő másra gondol*):

Nálam (Itten) vagyon életemnek

Legdrágább kincse!

PAKSINÉ: Ugye, hogy tudja? Szívből jött s szívhez szólt!...

ÁDÁM: Ha értik a szavát...

PAKSINÉ: Én megértettem.

ÁDÁM: Meg-e? Kötve hinném...

PAKSINÉ: Még mindig kételkedik? Hát megmondom kereken: megvette a szívemet... Tetszel nekem!

ÁDÁM (*meglepve*): Én-e?

PAKSINÉ: S én is neked, tudom...

ÁDÁM: Ezt vajh honnan tudja?

PAKSINÉ: A dal mindent elárul: Mi szeretjük egymást...

ÁDÁM: Finom úri dáma s ágrólszakadt palotás... Bőjtje lenne annak!

PAKSINÉ: Mit számít! Hiába áskálódnak: ágra szökkensz s úrrá leszel!

ÁDÁM: Szép szó, jó szó... Bár ketten mondanák...

PAKSINÉ: Ketten? Ki a másik?

ÁDÁM: A szerencse!

PAKSINÉ: A szerencséd én vagyok! Itt tartod a kezekben. Tetszel és akarlak... mi kell még? Boldogítani akarlak! Boldog leszel?

(Hozzá simul.)

ÁDÁM: Tán el se bírom...

PAKSINÉ: Ketten leszünk hozzá, ne félj... Most nem zavar senki... Tied vagyok! *(Kibontakozik.)* Várj meg itt... rögtön jövök!

ÁDÁM *(kétség és remény közt)*: Elmegy...?

PAKSINÉ: Csak ruhát váltok... Még szebb akarok lenni... Neked! *(Indul.)*

(Lent megszólal a barátok szerenádja.)

17. énekszám

BARÁTOK: Nyugszik minden csendesen,
Csak a szellő sóhajt...

PAKSINÉ *(megáll)*: Hát ez mi?

ÁDÁM: Megjöttek az őrangyalok... Óbégatnak kissé...

PAKSINÉ: Ej, a legrosszabbkor...! *(Igen bosszús.)*

BARÁTOK: Lopva jár a fák között
S elkap egy-egy sóhajt...

PAKSINÉ: Mit kezdjünk velük...?

ÁDÁM: Tán aludni térnek...

PAKSINÉ: Itt a házban? Nem, nem akarom!

BARÁTOK: Kapd el szellő sóhajunk,
Vidd el hozzá óhajunk:
Jó éjszakát, jó éjszakát,
Csendes éjszakát!...

PAKSINÉ *(közben)*: Küldd el őket! Vagy... bánom is én... maradjanak az ablak alatt... Csak fel ne jöjjenek!

BARÁTOK: Jó éjszakát, jó éjszakát,
Csendes éjszakát...

PAKSINÉ: Most kettesben akarok lenni! Így intézd, de gyorsan! S ha jöhetek, adj jelt!

ÁDÁM: Adhatok... de milyet?

PAKSINÉ: Várj csak... megvan! Ezt ni... *(Rigófüty jelt ad.)*

ÁDÁM (*meghökken*): Mintha már hallottam volna...

PAKSINÉ: A gyertyát eloltsd! Siess...! (*Csókot int, el.*)

ÁDÁM (*fejét csóválja*): Hű be szemérmes...!

(*Ádám, Kati*)

KATI (*besurran*): Mindent hallottam, Ádám...

ÁDÁM: Hallgatóztál? Hát nem bízol bennem?

KATI: Bízhat-e te is magadban? Láttam én, mit akar...

ÁDÁM: S a levél Telekinek?

KATI: Nem mozdultam én innét... Itt van... (*Mutatja.*) Szabadulás, ilyen áron...? Ha ugyan szabadulásról szól...

ÁDÁM: Gondolod?

KATI: Ha ismerném a bötüt, elolvastam volna... Te megtehetnéd... Lássunk tisztán!

ÁDÁM (*habozik, majd elhatározással*): Add ide!

KATI (*odaadja.*)

ÁDÁM (*óvatosan felbontja, olvas*): „Máris kifogtam a cselszövőkön... Kartigám örököse nálam van... Fogom a madarat... aranybegyű! Jöjjön s lepjen meg velem, hogy el ne röpphenessen... Kár, hogy Bonifác bácsi és az úrfiak nem lehetnek tanúi... Szeretném látni az ábrázatukat!”... Hűűű, a szentségit. Ekkora álnokság!

KATI: Baj van, ugye?

ÁDÁM: De még mekkora! Benne ülünk nyakig!

KATI: Tudtam én mindjárt, hogy sötét dolog...

ÁDÁM: Kezd világosodni... Kartigám... az a nagybátyám volt... Hát én volnék az örököse? S ezek mind énrám... a barát... az úrfiak... s az asszony is...!

KATI: Elvesznek tőlem, jaj, elvesznek...

ÁDÁM: Tőled? Azt nem! Mindent vihetnek, téged nem adlak!
Te a szívemhez nőttél!

KATI: Akkor öt nyomban itthagyd!

ÁDÁM: S hadba menjek...? Arról már lekéstem! Nem érek be pirkadatra!

KATI: Mit tegyünk hát?

ÁDÁM: Ha én azt tudnám...

BARÁTOK (*lent újra kezdik*):

Nyugszik minden csendesen,

Csak a szellő sóhajt...

ÁDÁM (*erősen fülel, ötlete támad*): Azaz hogy tudom!

KATI: Ezek feltámadtak... Ó hogy a mennydörgés...!

ÁDÁM (*befogja Kati száját*): Psz... Soha jobbkor! (*Gondosan visszahajtja a levelet, odaadja.*)
Most már viheted!

KATI: Ezt...? Én...? Telekinek...?

ÁDÁM: Vidd csak, vidd! Nincs már semmi baj...!

KATI: No de...

ÁDÁM: Ne kérdezz semmit... Elviszed, ha szeretsz!

KATI *(hevesen igent int, gyorsan el.)*

(Ádám, Macskási)

ÁDÁM *(az erkélyre siet. Leszól):* Macskási! Gyere fel!

MACSKÁSI *(lentről):* No lám... Te itt vagy?

ÁDÁM: Itt, itt... csak gyere! De egyedül!

MACSKÁSI: Jó... felmegyek!

ÁDÁM *(visszajön a szobába, csúfondáros kis fintorral):* Lesz, ahogy lesz...!

MACSKÁSI *(jön):* Mi az, megelőztél a szépasszonynál?

ÁDÁM: Mit nekem a szépasszonyotok! Más az én kedvesem... ahhoz jöttem!

MACSKÁSI: Más? Itt? Kicsoda?

ÁDÁM: Katica!

MACSKÁSI: A kis karmos? Ne mondd!

ÁDÁM: A szépasszony téged vár! Csak téged!

MACSKÁSI: Hát mégis? *(Büszkén.)* No, persze... De te honnét tudod?

ÁDÁM: Most ne kérdezd... tudom! Azon legyünk, hogy senki fel ne jöjjön...

MACSKÁSI: Hogyan csináljuk?

ÁDÁM: Lemegyek helyetted, s ott tartom őket... Add a köpenyed...

MACSKÁSI: Az minek?

ÁDÁM: Hogy lent azt higgyék, te jöttél vissza... *(Köpenycsere.)* Aztán olts gyertyát...

MACSKÁSI: S az asszony?

ÁDÁM: Itt lesz, ha jelt adsz!

MACSKÁSI: Milyen jelt?

ÁDÁM: Ezt ni... *(Halkan adja a rigófüttyöt.)*

MACSKÁSI *(halkan ismétli):* Te... biztosan jön? Furcsa!

ÁDÁM: Ha mondom! Csak gyertyát és jelt! Ne feledd!

MACSKÁSI: Nem, nem!...

ÁDÁM *(gyorsan el.)*

MACSKÁSI *(eloltja a gyertyát és jelt ad.)*

PAKSINÉ *(jön, suttogva):* Sikerült. Nem jön senki?

MACSKÁSI *(suttogva):* Senki...

PAKSINÉ: Végre...! *(Macskási karjaiba omlik.)*

KÖZJÁTÉK⁵

(A szín sötét. Újra felhangzik a barátok szerenádja, most felerősödik, közlőről hangzik, megszakítás nélkül, teljes szöveggel.)

BARÁTOK: Nyugszik minden csendesen,
Csak a szellő sóhajt...
Lopva jár a fák között
S elkap egy-egy óhajt...
Kapt el szellő sóhajunk,
Vidd el hozzá óhajunk,
Jó éjszakát, jó éjszakát,
Csendes éjszakát...
Jó éjszakát, jó éjszakát,
Csendes éjszakát...

(Most pislogó kézilámpa fénye imbolyog be a szín elején, csak kifelé a nézőtérre világít, a színen minden sötét marad.)

TELEKI *(hangja a sötétben)*: Miféle zenebona ez itt?!

BARÁTOK *(fojtott hangja)*: Óóóó! A generális...!

TELEKI: Tán a húgomnak szól?

BONIFÁC: Igen, a húgomnak...

(Egy kéz a lámpást felemeli és Bonifác arcába világít vele.)

TELEKI: Nini, te vagy az, tréfamester...? Éppen nagybácsira van szükségem... ! *(A lámpafény most Gálra és a fülíg gallérjába burkolt Ádámra vetődik.)* No meg erre a két tanúra... Induljatok!

BONIFÁC: Hová?

TELEKI: Fel, a húgomhoz!

BONIFÁC: A húgomhoz? Na, végre!

(A lámpafény Ádámra vetődik, aki igyekszik a tanúskodás elől elsurranni.)

TELEKI *(észreveszi)*: Hohó! Te mit oldalogsz?

ÁDÁM: Vaksi a szemem tanúnak... Én is kellek?

TELEKI *(keményen)*: Parancsoltam, s ugorj! Előre!

(Kimennek, a lámpás elimbolyog. A szín megint sötét. Közzene. Közzene után az elsötétült szín fokozatosan világosodni kezd. Hajnali derengés. Paksiné és Macskási a pamlagon ülnek s egymást átkarolva, összeborult fejjel édesdeden szenderegnek.)

(Paksiné, Macskási, majd Teleki, Bonifác, Gál, végül Ádám)

TELEKI *(halkan bejön a szobába, az ajtó nyitva marad, kiint a többieknek.)*

BONIFÁC, GÁL *(belopóznak, meghökkenve nézik a párt.)*

TELEKI *(erélyesen betessékeli Ádámot is, és ujjával némán fenyegeti, nehogy megszökjön.)*

⁵ Ez a közjáték kis színpadokon, ahol megoldása nehézséget okoz, kimaradhat.

ÁDÁM *(kelletlenül, oldalogva belép.)*

TELEKI *(most már harsányan):* Ejha! Hát jól sejtettem! *(Bonifáchoz.)* No, nagybácsi... Ime, a húgod...

BONIFÁC *(mélán bólogat):* A húgunk...!

PAKSINÉ *(felriad, meglátja Telekit, színlelt kétségbeeséssel):* Jaj jaj... bátyámuram... Hová legyek? Ennyi ember előtt... Elsüllyedek!

TELEKI: Mit tettél? Ekkora szégyen!

MACSKÁSI *(egy szökéssel a pamlag háta mögé ugrik.)*

TELEKI *(odamegy, a gallérjánál fogva előhúzza):* Ki ez?

PAKSINÉ *(most néz csak Macskásira, felismeri, rémülten fejéhez kap, sikolt.)*

TELEKI *(elbámul, kiesik a szerepéből):* Nono... Hát ezt miért csinálod? Rendre térj!

PAKSINÉ: De mikor nem ez az... nem ez az!

TELEKI: Hogyhogy: nem ez az?

PAKSINÉ: Más, egészen más... Rettenetes! *(Zokogni kezd.)*

TELEKI: De hát miféle komédia? *(Bosszúsan.)* Nem a madarad?

PAKSINÉ: Dehogysis, dehogysis! *(Sikolt.)*

TELEKI: Hát az hogy lehet?

PAKSINÉ: Jaj, tudom is én. Valahogy kicserélődtek... Sötét volt!

TELEKI: Micsoda? Csak úgy... cserebere? S engem belerántasz efféle kutyakomédiába? Hát ez aztán sok. *(Dühösen.)* S hol a másik? A valódi?

PAKSINÉ: Hol van... Hol van Ádám?

ÁDÁM *(falhoz lapulva húzódik az ajtó felé.)*

BONIFÁC, GÁL *(értetlenül nézik a jelenetet, egymásra bámulnak, most szemükkel Ádámot keresik.)*

PAKSINÉ *(rátámad Macskásira):* S az úrfi meg se mukkan? Hogy került ide? Feleljen!

MACSKÁSI *(hebegve):* De ifiasszony... Én...

PAKSINÉ: Hogy csempészte magát mellém? Hogy és mikor?

MACSKÁSI: Csempésztem? Hiszen várt! Hívott!

PAKSINÉ: Én? Én hívtam?!

MACSKÁSI: Azazhogy... jött a jelre...

PAKSINÉ: Miféle jelre?

MACSKÁSI *(ismétli a rigófüttyjelt.)*

(Előbbiek, Kati)

KATI *(odakint visszaadja a jelt, s nyomban belép):* Itt vagyok.

(Riadtan körülnéz.) Jaj, mi van itt?

TELEKI: Hát ez mi? Mit akar ez a lány?

PAKSINÉ (*ráförmed*): Mit keresel itt?

KATI (*dacosan*): A párom hívott! Bejöttem!

PAKSINÉ: Párod? Ki a párod?

KATI: Aki füttyült...

PAKSINÉ: Értem már... (*Macskásihoz.*) Úrfi! Hát mégis a cselédem babája volt! Hát maguk füttyögtek egymásnak!

KATI: Micsoda? Hogy én övele? Füttyülök rá!

TELEKI: Ki akkor a párod? (*Fenyegelve.*) Elő vele, különben...

ÁDÁM (*ledobja Macskási köpenyét, előretör*): Én!

PAKSINÉ (*sikoltva*): Ádám! (*Nagy moraj.*)

TELEKI: Lám! A vaksi tanú!

PAKSINÉ (*Katihoz sziszegve*): Te kígyó! Ezt merészelted?

ÁDÁM (*védőn Kati elé áll*): Ezt a lányt ne bántsa senki! Ő nem lehet hibás, legfeljebb én!

PAKSINÉ: Szavát se higgyék el! Engem is becsapott!

ÁDÁM: Kettőn áll a vásár... Játszani akartak... Hát játszottam én is! Ennyi volt az egész. Aki megsínyli, magára vessen!

TELEKI: Micsoda hang ez? Hát ki ez az ember?

PAKSINÉ: Ő az! Ő az!

TELEKI: A madarad? Az aranybegyű!?

PAKSINÉ (*bólint.*)

TELEKI: Á, te híres! Mi a neved?

ÁDÁM: Nevem Jó Ádám... (*Katit kézenfogva maga mellé húzza.*) S ez itt a mátkám!

PAKSINÉ (*robban*): A cselédem igazija? S az én áldásommal? Jajjaj...!

MACSKÁSI (*dühödten*): Ő vett rá, hogy cseréljünk köpenyt!

TELEKI: Miért?

MACSKÁSI: Nyilván szökni akart... Az úri köntös sem az övé... Közkatona.

PAKSINÉ: Szolgálat helyett itt lebzsel!

TELEKI: Katona? Miféle?

MACSKÁSI: Palotás.

TELEKI: Hohó! Ez a legcifrább. Hiszen parancsom szerint hadban kéne lennie! Hát szökött palotás! Lám! Kibújt a parancs alól, s megbújt a házban! No húgom, te aztán melléfogtál. Ekkora csúfság!

PAKSINÉ: Ne bántsón. Azt tettem, amit mondott...

TELEKI: Csak aranymadár helyett jómadarat fogtál. S ehhez még tanúkat hívtam... Én!

PAKSINÉ: Mi lesz most, mi lesz? (*Kezét tördeli.*)

TELEKI: Szólítsátok az alabárdosokat!

MACSKÁSI (*kirohan, Gál utána.*)

PAKSINÉ: Jaj! Újabb tanúkat?

TELEKI: Házadban nem lesz skandalum! Nem tűröm! Szót sem arról, ami történt! Értettétek? (*Igenlő moraj.*) A te dolgodat húgom, majd eligazítom... Most előbb az én dolgom! (*Alabárdosok beléptek, Macskásival, Gállal.*) Fogjátok közre! (*Ádámra int.*)

KATI (*felsikolt.*)

TELEKI (*a társasághoz, hatalmi pózzal*): Jó Ádám szökött palotás... a foglyom!

Függöny.

HARMADIK FELVONÁS

(Paksiné ebédlője)

(Paksiné, Teleki)

PAKSINÉ (befejezi vallomását): Így történt... bátyámuram..

TELEKI (mérgesen jár fel-alá): Többet nem tudsz?

PAKSINÉ: Lelkemre, nem tudok...

TELEKI: Hallatlan skandalum! No, te ugyan feladtad nekem a leckét... Ha lábra kap ennek az esetnek a híre, egész Erdély rajtunk nevet!

PAKSINÉ: Én tanácsa szerint igyekeztem... Ki tehet róla, ha balul sikerült?

TELEKI: Ki? Te magad! Az öröklési dolog ugyancsak ködös história. Nagy örökség lehet, ha ilyen nagy a tülekedés. Csak azt tudnám, hogy ezeknél mire megy a játék? Igen mohón nyüzsögnek körülötte...

PAKSINÉ: Gondolja, hogy...

TELEKI: Még nem gondolok semmit... csak orrintok... No, de majd előbb téged mosdatlak ki...

PAKSINÉ: Jaj, ha meg tudná tenni!

TELEKI: A tanács nem használt, hát parancsot adok... Férjhez mégy, érted-e?

PAKSINÉ: Értem én, de kihez? Hol az új vőlegény?

TELEKI: Megleptelek vele. Most már ahhoz tartozol, akivel rajtakaptunk...

PAKSINÉ: Macskási?

TELEKI: Követelj nyomban elégtételt tőle!

PAKSINÉ: Vagyis, hogy elvegyen...

TELEKI: Mért, tán nem tudnád elviselni?

PAKSINÉ (barátkozik a gondolattal): Hát... elviselem éppen...

TELEKI: Na látod... (Enyhülten.) Végre is mutatós úrfi, s a Macskási név se kutya... Talán még pénze is van, hallod?

PAKSINÉ: Igaz, nagylábon él! Úgy látszik, van miből!

TELEKI: Te is nagylábon élsz, s miből? Lábra ne építs!

PAKSINÉ: S ha nem győzi pénzzel, akkor...

TELEKI: Hja, akkor vége a farsangnak!.. Majd böjtöltök együtt... De foltozott becsülettel!

PAKSINÉ (sóhajtván): Mit tehetnék, bátyámuram? Engedelmeskedem...

TELEKI: No, ez okos beszéd... Lássuk hát az úrfit!... (Kiszól.) Hé, Macskási úrfit küldjétek be...!

PAKSINÉ: De talán én kimennék addig... Úgy resteltem...

TELEKI: Jókor, mondhatom... Maradj csak szépen... Amit főztél, edd magad is!

(Előbbiek, Macskási)

MACSKÁSI (*belép*): Hívatott, nagyuram?

TELEKI: Számadásunk van veled! A húgomasszonynak is, de nekem is.

MACSKÁSI (*hallgat.*)

TELEKI (*kitör*): Hogy adtad a fejed ekkora disznóságra?

MACSKÁSI: Ifiasszony elbűvölő szépsége... Nem vagyok, fából, generális uram!...

TELEKI: Jó, jó... ami történt, azon már túl vagyunk. De szatiszfakciót kívánok húgom és a magam nevében! Tudhatod a módját!

MACSKÁSI: Hogyne... tudnám én... de...

TELEKI: Nincs de! Megesküsztek!... inkább ma, mint holnap...

MACSKÁSI: A legboldogabban tenném, ha...

TELEKI: Nincs: ha! A becsület diktálja, s én is így akarom. Punktum!

MACSKÁSI: Mindenben alávetem én magam nagyságod akaratának, csak ebben az egyben...

TELEKI: Ebben az egyben talán más parancsol?

MACSKÁSI: Igenis... más...

TELEKI: De most már elég! Mi az a de, mi az a ha, mi az a csak? Ne hápogj, de beszélj! Ki vele!

MACSKÁSI: Az, hogy én... én nem nőszülhetek...

TELEKI: Micsodaaa? Nem nőszülhetsz? Miért?

MACSKÁSI: Mert... be kell vallanom...

TELEKI: Van tán feleséged?

MACSKÁSI: Dehogyan, nincs... nincs...

TELEKI: Akkor? Mi lehet még?

MACSKÁSI: Én... barát vagyok... Fehérvári szerzetes!

PAKSINÉ (*felsikolt.*)

TELEKI: Mi-iii...? Kámzsás vagy te is?

PAKSINÉ: Jaj, uramisten! Jaj! Ennyi mennykőcsapás!

TELEKI (*Paksinéhez*): Ej, ne jajongj közbe, így nem jutunk a végire... (*Macskásihoz.*) Hát nemcsak Bonifác, de te is...?

MACSKÁSI: Bevallom, én is, generális uram... Hárman jöttünk...

TELEKI: Persze, hárman... Egy másik úrfi is! Tán ez is barát?

MACSKÁSI: Hát bizony... Gál a neve!

TELEKI (*Paksinéhez*): Hallod? Nem megmondtam neked, hogy ez a maffia! (*Macskásihoz.*) De most aztán hallani akarom: mit kerestek ti itt?

MACSKÁSI: Ó, csak Jó Ádámot kerestük, s meg is találtuk.

TELEKI: De mért éppen őt?

MACSKÁSI (*zavarban*): Bizonyos örökségi ügy... semmiség, nem érdekes... Fontosabb, hogy nagyságodnak jó szolgálatot tehattünk vele, mert így a szökött katona hurokra került!

TELEKI: Megállj csak: hogy is állunk azzal az örökséggel? A Kartigám végrendeletéről van szó?

MACSKÁSI: Igen, arról...

TELEKI: S hogy is szól az a végrendelet?

MACSKÁSI: Én hitelesen nem tudhatom, generális uram...

TELEKI (*türelmetlenül*): Akkor ki?

MACSKÁSI: Perjel atyánk ma érkezik a letéttel...

TELEKI: Micsoda letéttel?

MACSKÁSI: A kincses ládával... A Kartigám örökséggel...

TELEKI: Úgy! S hol őrzi majd?

MACSKÁSI: Az itteni rendházban.

TELEKI (*kimutat az ablakon*): Itt szemben?

MACSKÁSI: Itt. Míg az örökös jussa megállapítatik.

TELEKI: Hohó, ez kapóra jön! Amint a perjel megérkezik, elem járuljon! S addig is, jöjjön a többi, minden kámzsás. Ugorj!

MACSKÁSI: Ahogy parancsolja...

TELEKI (*utána*): A kincsesládát pedig kéznél tartsák, mondd meg! Látni akarom, mi van benne...

MACSKÁSI (*el.*)

(*Paksiné, Teleki*)

TELEKI (*töprengve jár-kel*): Kincsesláda! Hm... Kincsesláda!

PAKSINÉ: Jaj, hát oda a sovány kárpótlás is... Mi lesz velem már, mi lesz velem?

TELEKI: Most már én se tudom... Bottal ütheted a becsületed nyomát!

PAKSINÉ: Könyörgök, mentse meg! Hiszen kockán a magáé is!

TELEKI: Nono! A magamét nem adom ilyen olcsón!

PAKSINÉ: Hát nincs ebből kiút? Nincs semerre?

TELEKI: Láthatod nemes szándékomat! No, de ha kámzsással adtad össze magad! Most már járja ki-ki a maga útját!

(*Előbbiek, Bonifác, Macskási, Gál*)

BONIFÁC: Generális úr látni kívánt... (*Meghajolnak.*)

TELEKI: Túlzás! Csak hallani, páter. Mi van azzal a Kartigám örökséggel...? Tudtommal abban jártok...!

BONIFÁC: Abban, igenis...! Itt az ideje, hogy az örökhagyó akarata végrehajtsassék.

TELEKI: Akkor már nem titok, mi?

BONIFÁC: Nagyságod előtt semmiképpen...

TELEKI: Halljam hát, hogy szól?

BONIFÁC: Kegyes jótevőnk akként rendelkezett, hogy egyetlen örököse Jó Ádám... De nevezettnek két feltételt szabott: hogy kerülje a zajos sokadalmat, s ne éljen erős itallal.

PAKSINÉ: Úgy! Hát mégis! (*összebólint Telekivel.*)

BONIFÁC: Kegyes kötelességünk volt e feltételek betartását ellenőrizni. Utánajártunk, s bizonyíthatjuk: Jó Ádám a feltételeket megszegte!

TELEKI: S ha megszegte?

BONIFÁC: Az örökség minket illet, nagyságos uram. Ez az örökhagyó akarata!

TELEKI: Titeket, barátokat? (*Barátok bólogatnak.*) Áááá! Hát így állunk!

BONIFÁC: Szilárdan állunk! Ez az igazság isten és ember előtt!

PAKSINÉ: Most már mindent értek...!

TELEKI: De hogy bizonyítják Jó Ádám tetteit...?

BONIFÁC: Hárman állandóan a nyomában voltunk... Napok óta nem veszítettük szem elől...

PAKSINÉ: Nyomában voltak...? Felhajsolták! Kergették, mint a vadat! S hozzám édesgeték, hogy itt úrrá nevelik!

BONIFÁC: No igen, hogy méltóvá neveljük az úri örökségre... Ez volt a mi jámbor szándékunk, húgom...

MACSKÁSI: De hasztalan igyekeztünk... Jó Ádám megátalkodott duhaj, garázda... Nem bírtunk vele!

GÁL: Nem bírtunk vele...

MACSKÁSI: Cserbenhagyott minket, a mesterlegényekkel dorbézolt! Tanúkat állíthatunk!

GÁL: Tanúkat!

PAKSINÉ: Persze hogy dorbézolt, ha rákapatták! A kocsmába vitték az én tisztos házamból! Igen! Igen!

TELEKI (*gúnyosan*): S vajh mért kapatták rá?

PAKSINÉ: Hogy megkaparintsák az örökséget! Itt a fortély bátyámuram! Jól orrintotta!

BARÁTOK (*tiltakozó moraja.*)

TELEKI: Hagyjad húgom, mindegy már... Fortély, nem fortély, mit se számít... Mert nagyobb dolog esik itt latba! Főbenjáró vétek! Az, hogy Jó Ádám szökött katoná!

BARÁTOK (*kapnak rajta*): Úgy van! Úgy van!

TELEKI: Ha pedig úgy van, akkor édes mindegy, hogy szegett-e holmi feltételeket, vagy sem... Mert fejét vétetem, s nincs többé örökös! Tehát vita nincs, az egész rendelkezés érvénytelen!

PAKSINÉ: Csakugyan...! S mi lesz akkor?

BONIFÁC: Nagyurunk bölcsessége csak erősíti jussunkat! Mert kegyes jótevőnk erre is gondolt, mondván a testamentumban: ha pedig Jó Ádám örökös nélkül elhaláloznék, a vagyon akkor is minket illet!

BARÁTOK: Úgy van! Minket illet!

PAKSINÉ: Így is – úgy is?

TELEKI: Na végre! Kibújt a szög a zsákból!

PAKSINÉ *(új ötlete támad)*: Hohó...! De akkor... akkor én követelem, hogy Jó Ádám még fővétele előtt adja vissza a becsületedet!

TELEKI: Hát ezt hogy képzeled?

PAKSINÉ: Engem ő tett csúffá, senki más! Becsületedet az ő kezére adtam, senki máséra...! Hogy aztán ő kinek a kezére játszotta s hogyan... hogy kegyelmetek kivel találtak engem, az mit se számít...! Csak az számít, hogy én az ő karjában tudtam magam...!

TELEKI *(Paksinéhoz)*: Ne fecsegd ki a szégyenedet... Azt mondd: mi legyen hát?

PAKSINÉ: Az legyen, hogy engem Jó Ádámmal nyomban összeeskessenek! Követelem!

(Csodálatos moraj.)

TELEKI *(már tudja, miről van szó, elismerően)*: Adta menyecskéje...! Jól fog az esze!

BONIFÁC: Vállalod, hogy megbélyegzett özvegye légy? Gondold meg, húgom!

PAKSINÉ: Vállalom!

BONIFÁC: S a mi jussunkhoz mi köze ennek?

PAKSINÉ: Nincs jussuk! Mert Jó Ádámnak örököse lesz! Én, az özvegye.

(Elképedt moraj.)

TELEKI: Te se még egy kis fortélyért a szomszédba...

BONIFÁC: Tiltakozunk, nagyuram! Jó Ádám a maga személyében elvesztette jussát, mikor megszegte a feltételeket! Ha apróság is a fő vétek mellett, most latba esik!

TELEKI: Hm... Mondasz valamit...

BONIFÁC: No ugye? Az örökség mindenképp a miénk! Isten és ember előtt.

BARÁTOK: Úgy van! A miénk!

BONIFÁC: Azt semmiképp sem hagyhatjuk!

GÁL: Nem hagyhatjuk!

PAKSINÉ: Csalárdság árán? Hogyisne!

BONIFÁC: Ej húgom! Fortély, csalárdság? A te asszonyi szándékod keverte a dolgot!

PAKSINÉ: Még kegyelmed pattog? Kegyelmedéket vajh mért ettetem, itattam? Csúnyán befontak, elámítottak!

TELEKI: Csend! Mit teregetitek egymás szennyését? Jó Ádám sorsa az én kezemben van!

PAKSINÉ: Ha bűnös, bűnhődjék! A törvény: törvény!

BARÁTOK: Bűnhődjék! A törvény: törvény!

TELEKI: Lám, ebben milyen szépen egyetértetek...! S nem gondoltok arra, hogy ti is bűntársak vagytok? Ti rejtegettétek, ajnároztátok, mikor hadba kellett mennie! Itt, ebben a házban!

PAKSINÉ: Mi rejtettük? Hiszen nem hozzánk jött! Megmondta Macskásinak!

MACSKÁSI: A kedveséhez jött! Az rejtette...

TELEKI: Vagyis szerintetek a lány bűntársa a szökevénynek...

PAKSINÉ: Ha valaki büntársa az én házamban... az csak ő lehet!

BARÁTOK: Csak ő lehet... Bűnhődjék ő is!

TELEKI: Jó... Hadd hallom hát azt a büntársat! Szólítsátok be.

GÁL *(kísiet.)*

PAKSINÉ: A hálátlan kígyó. Keblemen melengettem, s megmar. Így fizet a jóságomért.

(Előbbiek, Kati)

KATI *(nyomában Gállal jön, Teleki előtt leborul)*: Kegyelmezzen, nagyságos uram, kegyelmezzen!

TELEKI: Hiszen még nem is vádoltalak...

KATI: Magamért nem is alázkodnék...

TELEKI: Neki kérsz kegyelmet?

KATI *(kitör belőle a panasz)*: Neki... nekünk... hisz egyek vagyunk mi... egy szív... Ha neki veszni kell... elvesztem én is... De miért kell pusztulnunk, miért? Ártott ő valakinek? Mi csak a magunk kis boldogságát kerestük... de egyszer csak rántörtek. Azóta nincs nyugtunk. Kiforgatták az életünket. Azt mondják, örökös ő, s úri életre szorítják erővel. Kinek kell az? Vigyék! Nem kell a pénz, a kincs! Csak adják vissza az életünket! Mert tiszta ember ő, nagyságos uram... Higgye meg! Ne hallgasson az álnok rágalmazókra! Őt magát hallgassa meg nagyságod... Megfelel ő magáért... meglátja! Ne vegye el életét ártatlanul s vele az enyémet is... Jaj, ne vegye el...!

TELEKI: Hadd abba, te lány, ne siránkozz... Nem állom az asszonyi sírást! Hozzad hát a mátkádat a szíнем elé... Nem bánom, szóljon ő is!

KATI: Jaj, köszönöm... köszönöm... *(Kifut.)*

TELEKI: Hát ebben a házban csak ez a lány pártolja a bűnöst, az bizonyos! Önzetlenül szereti! Ti meg gyűlölni sem tudtok önzetlenül!

(Előbbiek, Ádám)

KATI *(kézenfogva hozza be Ádámot Teleki elé.)*

TELEKI: Jó Ádám, te most vádlóid s bíravid előtt állasz... Botlások s bűnök sorát olvassuk rád. Szállj hát magadba s aszerint felelj! Megértetted?

ÁDÁM: Igenis megértettem.

TELEKI: Ha még nem tudnád, tudd meg: téged most egyszerre ér nagy szerencse s balsors. Szerencséd ma nyílnék meg, mikor a fehérvári barátok kihirdetik a gazdag Kartigám Gergely végrendeletét...

ÁDÁM *(barátok összebújt csoportjára)*: Azok a barátok?

TELEKI: Azok... Mért akadsz fenn ezen?

ÁDÁM: Nem tudtam, hogy barátok, úgy tudtam, barátaim...

TELEKI: A végrendelet szerint te volnál Kartigám egyedüli örököse, nagy vagyona ura...

ÁDÁM: Erről már hallottam.

TELEKI: Te volnál az örökös, de két feltétellel... *(Barátokhoz.)* Hogy szólnak a feltételek?

BONIFÁC: Pro primo: kerülje a sokadalmat. Pro secundo: ne éljen erős itallal...

TELEKI: Ebből ered az enyhébb vád. Te igenis megszegted a feltételeket! Három napig egyhuzamban kocsmáztál, duhajkodtál, tivornyáztál... vizet nem is láttál, s nyakaltad a bort! Igaz?

ÁDÁM: Való igaz.

TELEKI: Nagyobb, rettentő bűnnel is vádollar én magam!... Mered-e tagadni, hogy megszegted parancsodat, s megszóktél a hadból? Erre felelj!

ÁDÁM: Nem tagadom, nagyságos uram... Megszöktem! (*Moraj.*)

TELEKI (*kitör*): Hej beste fajzata! Még a szemembe mondja! Tudod-e, mit jelent ez? Tudod, mit cselekedtél?

ÁDÁM: Tudom, igenis. Betartottam a feltételeket...

TELEKI: Micsoda feltételeket?

ÁDÁM: Hát a végrendeletét... (*Csodálkozó moraj.*)

TELEKI: Eszednél vagy? Mit fecsegsz itt össze? Honnan veszed?

ÁDÁM: Magamba szálltam, s aszerint felelek... Mert először is: ki látott engem vizet inni? Erre itt nincs tanú...

TELEKI: Vizet? Ki beszél itt vízről?

ÁDÁM: A végrendelet maga... Azt mondja, ne éljek erős itallal... Hát van-e erősebb a víznél? Az hajtja a mi malmunkat, az hord hajót a hátán, az szakít gátat. S magát a Kartigám fiát se a bor pusztította el, hanem a megáradt Szamos vize! Nyilván attól akarta óvni Kartigám az új örököst... (*Elfojtott nevetés. Barátok dühösen morognak. Telekinek tetszik a felelet.*)

TELEKI: Hát mosakodni tudsz a vízzel, azt látom... Nem is az pusztít el téged... A szökésről beszélj!

ÁDÁM: Most térek rá éppen... Mert másodszor: ki látott engem a hadban? Erre sincs tanú...

TELEKI: Boldogtalan! Hisz éppen ez a baj!

ÁDÁM: Mért volna baj, nagyságos uram, mikor a had a legnagyobb sokadalom? Hátha még ellenséggel keveredik s csatává dagad! Hát mehettem én ekkora sokadalomba? (*Moraj.*)

TELEKI: A végrendelet tiltotta, mi?

ÁDÁM: Az, nagyságos uram... Betartottam én, pontosan betű szerint!

TELEKI (*összeecsapja a kezét*): Megáll az eszem!

MIND (*össze-vissza*): Agyafűrt kibúvás! Orcátlan furfang! Minket nem tesz lóvá! Nem engedjük!

TELEKI: Csend! Furfangról, fortélyról ne beszéljete! Ti vetettétek el, most arathattok! Tanulhattok tőle!...

(*Előbbiek, perjel*)

PERJEL (*bejön, meghajlik Teleki előtt.*)

TELEKI: A fehérvári perjel, nemde?

PERJEL: Én vagyok, nagyságos főgenerális úr!

TELEKI: Már éppen csak te hiányoztál, páter... Ügyetekben legfőbb bírói minőségben eljárta.

PERJEL (*meghökken*): A mi ügyünkben...?

TELEKI: Te azért siettél Kolozsvárra, hogy néhai Kartigám Gergely örököse a jogaiba helyeztessék... Nemde?...

PERJEL: Ez így van, nagyuram...

TELEKI: Most már csak az a kérdés: ti vagytok-e az örökösök, vagy Jó Ádám...?

PERJEL: Ez nem lehet kérdés, nagyságos uram... A helyzet immár tiszta...

TELEKI: Magam, is azt hiszem! Pro és kontra mindenkit meghallgattam, ezennel ítélekem!

PERJEL (*riadtan néz a lapuló barátokra.*)

PAKSINÉ (*hevesen*): Előbb eskessenek össze! Követelem! Pap is van!

TELEKI: Várj!... (*Feltartja a kezét, fojtott csönd.*) Jó Ádám, mint néhai Kartigám Gergely hagyatékának végrendelet szerinti örököse, az eléje szabott feltételeket híven betartotta, eszerint egyedüli örökösként elismertetik, s mindenki más az örökségre való igényével elutasítatik!

PERJEL (*riadtan*): Hogyan?... Nekem egészen mást üzentek!... (*Kérdően mered Macskásira.*)

TELEKI: Csend! Jó Ádám mint palotás közkatona azonban bűnösnek találtatik a hadbavonulási parancs megszegésében... (*Reménykedő moraj.*) Egyedüli mentsége, hogy a parancs teljesítésével viszont a végrendelet egyik feltételét szegte volna meg. Ez enyhítő körülménynek vétetvén, élete kegyelemben meghagyatik, az őt illető örökség azonban ezennel elkoboztatik... (*Zsebére üt*) ...a hadikincstár javára! Eddig van... Punktum! (*Leül.*)

PERJEL (*lesújtva*): Macskási, mit csináltál?! Nem értem, nem értem!... (*Csüggedt moraj.*)

KATI (*vidám rigófütytyöt hallat.*)

ÁDÁM (*ugyanúgy felel.*)

TELEKI: Csend! Most szólj, húgom... Kívánod még, hogy összeeskessünk?...

PAKSINÉ (*hevesen*): Nem, nem!... Lemondok róla...

TELEKI (*perjelhez*): S ti a kincstár ellen is igényt támasztotok?

PERJEL: Dehogyan, nagyuram... Lemondunk, lemondunk...

TELEKI: Akkor lássam a kincsesládát! Hol van?

PERJEL: Odaát a rendházban.

TELEKI: S a kulcsa?

PERJEL: Itt nálam.

TELEKI: Add ide!

PERJEL (*előveszi a kulcsot, megsimogatja. Énekel*):

18. énekszám

Drága kincses kulcsocskám,
Áldjon ég! Áldjon ég!

(*Továbbadja Bonifácnak.*)

BONIFÁC: Hűtlen lettél mihozzánk:
Átkos vég ez, átkos vég!

(Továbbadja Macskásinak.)

MACSKÁSI: Mit ígértél?...

S mennyit értél?...

Ne is juttasd eszembe...

(Továbbadja Gálnak.)

GÁL: ...Eszembe, eszembe!

(Továbbadja Telekinek.)

TELEKI: Engem szolgálász ezután:

Mars ide, a zsebembe!

(Zsebrevágja, ráüt, perjelhez, próza.)

Menj s küldd a ládát!

PERJEL *(finom éllel)*: Nincs teherhordó szolgálom, hogy prezentálhassam...

TELEKI: Nincs-e? *(Ádámra s Katira mutat.)* Lebzsel itt kettő is... Vidd őket!

KATI, ÁDÁM *(összenéznek, vállat vonnak, indulnak a perjellel.)*

PERJEL *(meghajlik, indul. Az ajtóban visszafordul, kitör)*: Macskási mit csináltál?! Nem vagy méltó a csuhára! Pusztulj a szerzetből!

TELEKI: Kidobod?

PERJEL: Ki én... Ne is lássam többé! *(El Ádámmal, Katival.)*

(Előbbiek – Perjel, Ádám, Kati nélkül.)

MACSKÁSI *(oldalozva indul kifelé.)*

TELEKI: Hohó!... Hallod, húgom?... Hiszen akkor elégtételt adhat!

PAKSINÉ *(olvadva)*: Óóó!... Csakugyan!

MACSKÁSI *(húzódozva)*: Én... én boldogan.

TELEKI *(terelő mozdulattal)*: No, gilicepár!

GÁL: Macskási, mit csináltál?!

MACSKÁSI *(már Paksiné mellett, megadással)*: Drágám...

KATI, ÁDÁM *(behozzák a ládát, leteszik középre, mellette állnak.)*

TELEKI *(éllel)*: Drága bizony!... *(Ádámhoz.)* De te, Jó Ádám, te olcsón megúszta... Vagy siratod a ládát?!

ÁDÁM: Sirassa a hóhér!

TELEKI: Hát akkor mit álltok mellette?... Mars ki, majd szólítalak, ha kelletek!

ÁDÁM, KATI *(vállatvonva ki.)*

TELEKI *(kinyitja a ládát.)*

BARÁTOK: *(ágaskodnak, húzódoznak a láda fölé.)*

TELEKI *(egy halom papirozt emel ki, hányja, nézi)*: Hiszen ez... ez csupa adóslevél...! Ej, lám, lám... itt Erdély nemes urai tartanak gyülekezetet... csupa nagylábon élő nincstelen!... Mi ez...? Özvegy Paksi Mihályné... Te is húgom?

PAKSINÉ: Mit tehettem, bátyámuram? A vagyon elment... élni kellett valahogy.

TELEKI: A vén pénzeszsák markába adtad magad... Hm... Alapos summa...

PAKSINÉ: Felét, ha adta, mint amit számít a levélen... S hozzá ékszert is kívánt zálognak...

TELEKI (*reménykedve újra kotorász*): Csakugyan... a levelek alatt csupa zálogtárgy... ötvös-munka... drágakő...

PAKSINÉ: Csakhogy én túljártam az öreg eszén... Mert az én zálogom... hamis! Nem nagyon értett az effélékhez...

TELEKI (*riadtan*): Ne mondd!... De hiszen akkor lehet, hogy a többi is... (*Lázasan emelgeti, kidobálja a tárgyakat.*) Mondom... mondom... alig van itt valamit érő... ismerem a gazdájuk eszejárását... mind hív támaszom! Hej, az istenfáját!

BONIFÁC: S ez Kartigám egész nagy vagyona?

TELEKI: Te kérded? Hát miről szól a végrendelet?

BONIFÁC: Bizony semmi másról...

TELEKI: Akkor a többi lecsúszott a fia torkán, no meg a tieteken! A borát ti csapoltátok ki belőle! Itt már nincs egyéb, mint úri rendünk minden adóssága, egyetlen kupacban!

BONIFÁC: Az sem megvetendő, generális uram...

TELEKI: De mit kezdek én vele... (*Észbe kap.*) Azaz, hogy a kincstár? Én nem foghatom torkon a magam támaszait? Tűzre vethetem az egészet! (*Az ajtóhoz robog, kiszól.*) Hé, most jertek be!...

ÁDÁM, KATI: (*bejönnek*)

TELEKI: Szedjétek össze ezt a szemetet!...

ÁDÁM, KATI (*csodálkozva összenéznek, szedik a szétszórt papírhalmazt, Ádám beleolvas, fejét csóválja, játék, összenevet Katival.*)

TELEKI (*közben fejét vakarva, Paksinéhoz*): Pedig neked is szántam belőle egy kis hozományt, húgom... a jómadarad mellé.

PAKSINÉ (*ének*):

19. énekszám

Hát ez mégsem szerencse,
Bár akárki tekintse,
E jó madár legyen éltem
Egyetlen kincse?...

TELEKI: Hja, nem adhatok mást: áldásom rátok!

MACSKÁSI (*énekel*):

Áldás vagy átok?
Halljátok barátok,
Most tudom csak, mégis jó volt
Az a ti csuhátok!...

BONIFÁC, GÁL: Ne irigyeld, pajtikám,
Elbánt velünk Kartigám,
Se falatunk, se borunk,
Se kincsünk, se mentorunk...

(Búsan kiballagnak.)

PAKSINÉ: Húgocska tudja, ki az ő madara,
fekete madara...
Hiába minden: itt a diadal
a szolga diadala!...

(Dühösen toppantva Katihoz): Kígyó, ki innen! Pusztulj a házamból!...

MACSKÁSI *(Katihoz):* Pusztulj a házunkból! Elbocsátalak!

PAKSINÉ *(dühösen toppantva, Macskásihoz):* S kelmedet ki kérdezte?...

MACSKÁSI *(ének):*

Csicsijja, drága, minek e lárma,
A harag ám a szépségnek árt!...

(Kézenfogva kiviszi Paksinét.)

TELEKI *(Ádámhoz):* Én is elbocsátalak, palotás! Vigyázzon más a fejedelemre!

(Nagy csörtetéssel el Paksiné után.)

(Ádám, Kati)

ÁDÁM: Bizony, én ezentúl magamra vigyázok... *(Átkarolja Katit.)* S még inkább tereád!

KATI *(ének):*

8. énekszám

Fészket rakunk ügyesen, puhára,

ÁDÁM: Kettőnké lesz a világ utána!

KATI: Nem lesz híja semminek minálunk,

ÁDÁM: Csordultig lesz a szívünk...

KATI: s a tálunk!

EGYÜTT:

Rózsa, de piros vagy,

Kis kertemben ringat a szél!...

Rózsám, de csinos vagy,

Szívem adtam hű szívedért!...

Függöny.

JELMEZTERVEK

Kati

Adám I. felv. 2. kép

Gál Bonifác Macskási

Perjel Anzelm Kapus fráter

Paksiné: utazó I. felv.

Paksiné: ünnepi

Macskási

Paksiné: pongyola

Bonifác

Gál

Miron

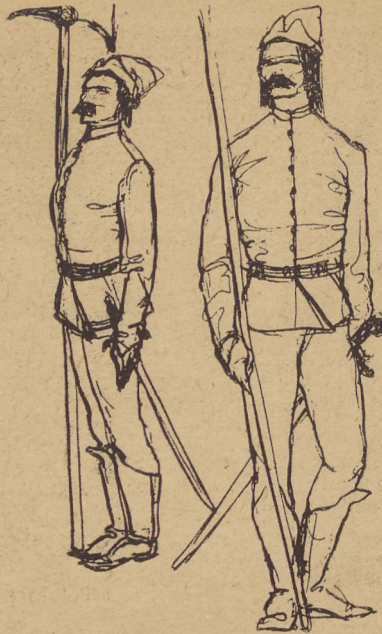
Teleki főgenerális

Kocsmárosné

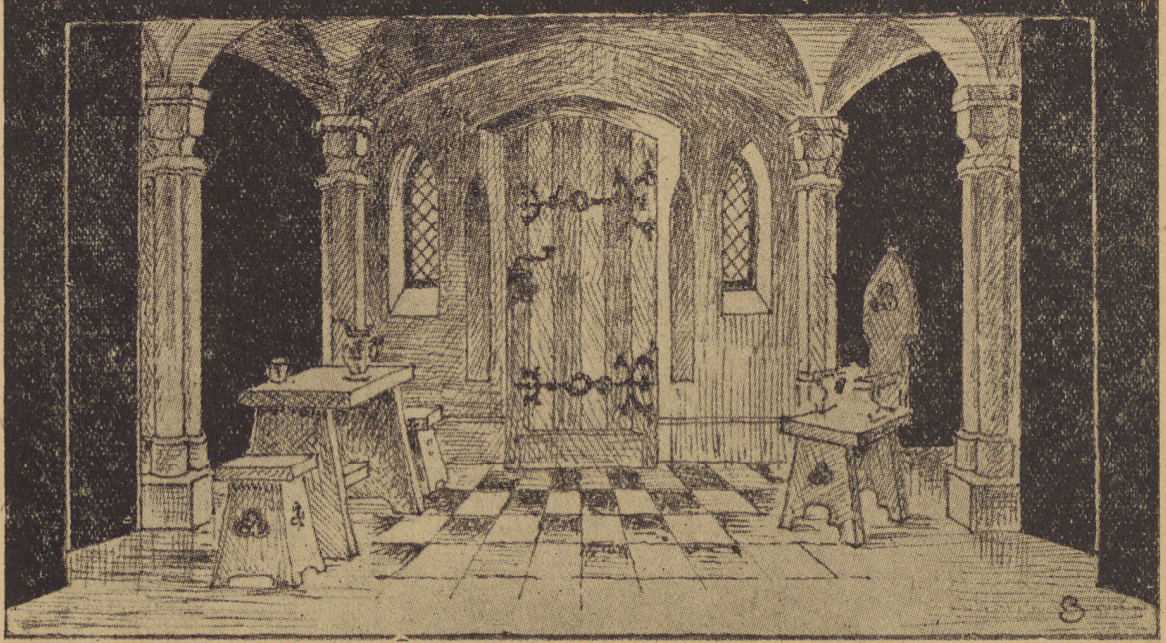
Nótárius

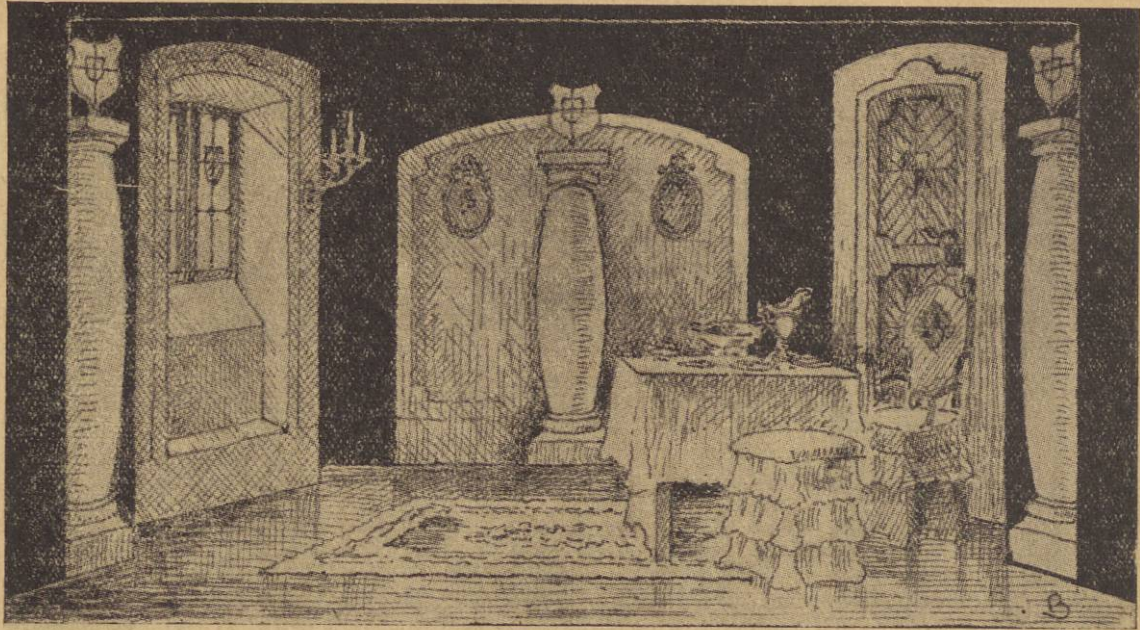
Alabárdosok

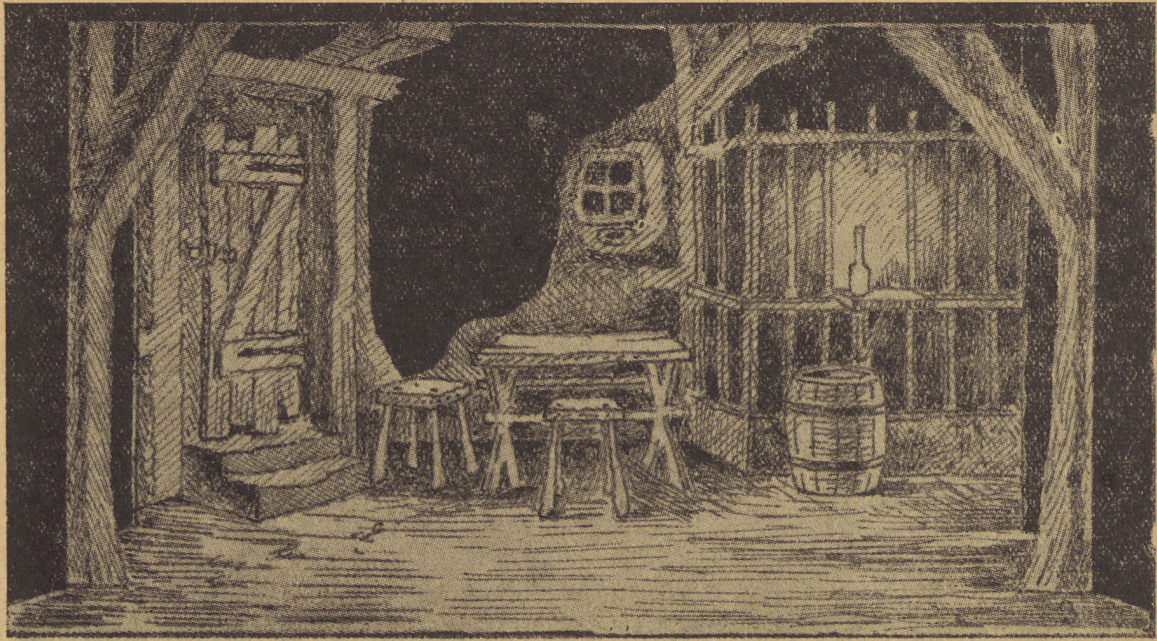
Dobos

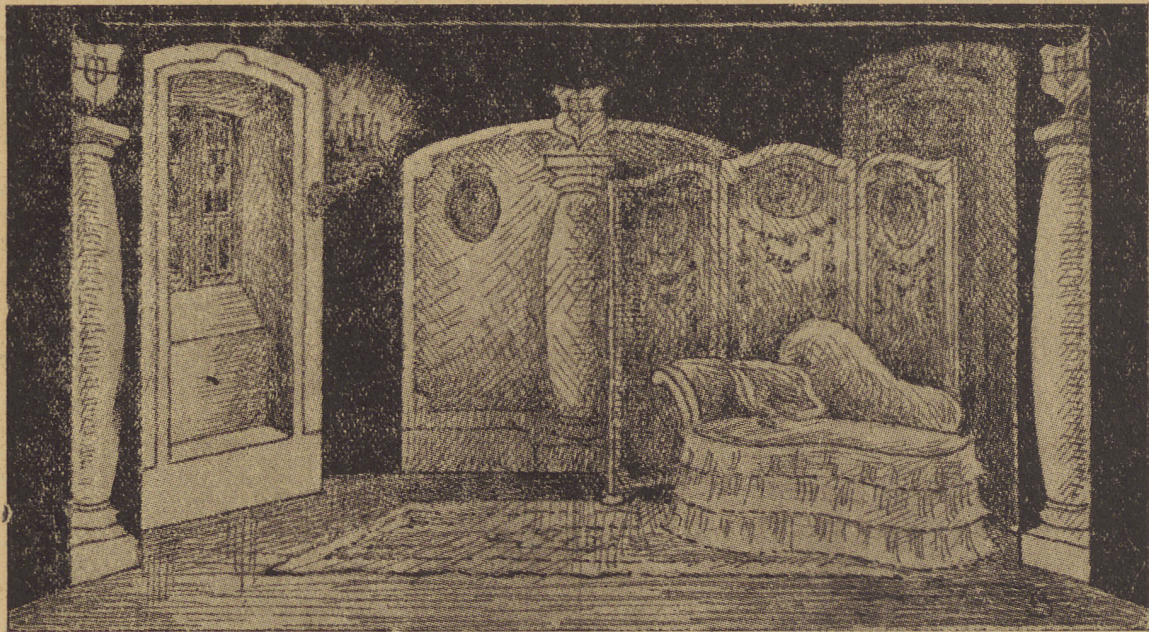
Első felvonás, első kép

Első felvonás második kép, második felvonás első kép és harmadik felvonás

Második felvonás, második kép

Második felvonás, harmadik kép

Második felvonás, közjáték